

MIRKA GRUJIĆ

ŽENSKI SVET

1941 LETO XIX

FEBRUAR SESTRAM BOLGARKAM / VPRAŠANJE DREVESU
NAŠIH DNI / PISMO IZ HALOZ [ANICA ČERNEJ]
OBRAZI IN DUŠE: MIRKA GRUJIĆ [PAVLA HOČEVAR] / ZGODBA
O PREPROSTIH LJUDEH [I. S.] / SPOMINJAM SE [ETBIN KRISTAN]
KAKO NAJ SI IZBIRA POKLIC SLOVENSKA ŠTUDENTKA [FRANCÉ
BRENK] / O KOEDUKACIJI [-A] / JAVNI DOGODKI DOMA IN
PO SVETU / KULTURNI PREGLED: PREŽIHOV VORANC: DOBER-
DOB IN POŽGANICA [ANGELA VODE] / OBZORNIK / PRILOGE:
NAŠ DOM, MODNA PRILOGA, PLETENINE

Preplačila za tiskovni sklad

Za tiskovni sklad so darovale: ga. Jožica Jokić 104 din; ga. Anie Rismondo 36 din; ga. Halka Kern-Pirc 22 din; ga. Mary Prisland 25 din; ga. Milica Reicher 18 din; po 16 din gge.: Urška Peric, Minka Topolšek, Cirila Puncer, Berta Mavec, Marija Jurša, Milka Vrančič, Berta Lavrenčič, Olga Senekovič; ga. Lila Wagner 11 din; po 10 din gge.: Tinca Thuma, Mara Gobec, Marija Slak; ga. Marica Luxa 8 din; ga. Berta Reiter 7 din; po 6 din gge.: Tinka Hrastnik, Mara, Petkovšek, Zinka Prelogar, Bronislava Gojković, Mimica Hraševc, Picrina Železnikar, Verga Lukežič, Rezi Plavc, Mimica Reich, Mara Antlej, Slavica Rozman, dr. Ivan Oražen, Verena Kotnik, Amalija Puppis, Olga Trošt, Ema Stergar, Franja Kerševan, Erna Jakac, Marija Senčar. Marija Banko, Marica Kolenc, Lucija Gabersček, Slavica Zamán, Roža Vogl, Franja Gaberc, Mara Kumer, Marija Rožič, Vika Jurak, Lydia Novak, Julija Plavšak, Lujiza Glaser, Marijana Glaser, N. N. Ivanka Vidmar, Zora Demarin; ga. Arko Ivanka 5 din; po 4 din gge.: Ivanka Kovačič, Anica Gams, Ljudmila Rek, Mici Knez, Kristina Šumak, Ivanka Čemažar; po 3 din gge.: Roza Veselko, Roza Blažič, Čedka Vatovec, Pepca Kopitar; po 2 din gge.: Požarnik Ida, Marija Uranjek, Milena Saksida, Franja Novak, Viktorija Štruc, Marica Trobej, Joža Kos, Darinka Zavrtanik, Greta Skraber, Zora Zabuškošek, Ana Turk, Olga Pivc, Ivanka Mastnak, Tončka Podlesnik, N. N. Jožica Vidmar; ga. Silvija Ferluga 1 lit, ga. Ivanka Premrl 5 lit, ga. Ema Gruntar 6 lit. Vsem cenj. gg. darovalkam: iskrena hvalal!

Cenjene gg. naročnice

prosimo, naj ne odlašajo s plačilom naročnine, kar je tudi njim samim v korist. Pravico do brezplačnih krojev imajo namreč le tiste naročnice, ki imajo poravnano tekočo naročnino.

Uprava

Ženski svet izhaja vsak mesec v Ljubljani. Letna naročnina za list s krojno polo in prilogo za ročna dela znaša din 64.—, polletna din 33.—, četrtletna din 17.—. Posamezna številka din 6.—. Sam list brez priloge stane letno din 40.—. Same priloge din 40.—. Za Italijo lit. 30.—, posamezna številka lit 3.—; za ostalo inozemstvo din 85.—. Račun poštne hranilnice štev. 14.004. — Uredništvo in uprava v Ljubljani, Aleksandrova c. 16/I. Telefon št. 32-80. Izdaja Konsorcij, za konsorcij in uredništvo odgovarja Milka Martelanc. Tisk Narodne tiskarne v Ljubljani (Predstavnik F. Jeran)

ŽENSKI SVET

LJUBLJANA

FEBRUAR

LETO XIX

Sestram Bolgarkam

»Tukaj pred spomenikom neznanega vojaka se zaklinjamo, da vojne med nami nikdar več ne bo...« je na Avali s tresočim glasom in trpkimi solzami zaključila svoj govor in poljubila Srbkinjo voditeljica bolgarske delegacije na kongresu Edinstva slovanskih žer v Beogradu l. 1933. Ob tem prizoru smo imele solze v očeh vse: Čehinje in Slovakinke, Poljakinje in Ukrajinke, Rušinke in Južne Slovanke. Vse smo čutile, da je bilo v besedah bolgarske predstavnice več kot gola formalnost, bila je iskrenost globokega spoznanja: iz razvalin žalostne sosedske preteklosti klije neomajna volja do skupnih potov v bodočnost...

Še večkrat smo se potem srečavale in sestajale z govorjeno in pisano besedo: na medsebojnih obiskih in prireditvah, turnejah po Vaši in naši zemlji. S predavanji, razstavami, koncerti, časopisnimi poročili, prevodi smo vsa leta širile poznavanje naših dveh kultur in utrjevale smernice, ki naj preko kulturnega zблиževanja vodijo v tisto končno povezanost, ko bodo nujno morali prenehati vsi razlogi naših medsebojnih nesoglasij.

Novejša zgodovina, tudi Vaša in naša, nudi mnogo dokazov, kako so bile žene po svojem intuitivnem spoznanju med prvimi, ki so se zavedale nevarnosti, ter začele prve utirati pot k narodni, socialni in gospodarski rešitvi naše usode.

Naše prizadevanje za skupna pota slovanskih ljudstev na Balkanu ni ostalo osamljeno. Vsi sloji so kmalu začutili potrebo po medsebojnem spoznavanju, ki naj odpira pot k najtesnejšemu zблиžanju. Pevci in pedagogi, športniki in gasilci, književniki in umetniki, obrtniki in železničarji, združniki in znanstveniki, kmetje in trgovci, politiki in državni poglavarji — vse se je obiskovalo, objemalo in prisegalo večno zvestobo... »Rodna pesen navek ni svrzuva...«

In če smo me žene čutile nujno potrebo po skupnem delu v tisti dobi, ko je še ves svet veroval v idejo svetovnega miru, kako veliko mora biti Vaše in naše hrepenenje po čim tesnejši spojitvi danes sredi vojnega klanja, ko nam medsebojna povezanost pomeni stvarni mir.

Kdo je miru bolj potreben kot ljudstva v naših državah, ki so se po tolikih stoletjih suženjstva komaj spojila v samostojno narodno rast!

Vaše in naše matere so morale izročiti svoje sinove na krvave žrtvenike — ali bomo tudi me morale prav tako pošiljati svoj zarod na morišče? In to danes, ko smo neodvisni od tujca in se zavedamo,

da si bomo mi in Vi mogli očuvati svobodo samo s skupnim odporom proti vsakomur, ki bi hotel prelivati našo kri, grabiti plodove naše zemlje, se okoriščati z njeno lego in uničevati našo jedva prebujeno duhovno in materialno rast.

Nikdar nam ni bilo tako težko kakor danes ob dejstvu, da po krivdi zakonov svojih lastnih držav ne moremo aktivno poseči v politiko, danes, ko smo zopet uverjeni, da je naše žensko in materinsko spoznanje tudi izraz prvinskega spoznanja Vašega in našega ljudstva.

Ne zapirajmo oči pred zgodovino! Kadarkoli je tujec poravnal spore pod slovanskimi krovi, je delal to vedno sebi v korist, nam v pogubo. Njegovo zanimanje za nas je izviralo vedno iz njegovega imperializma. Pač pa iščimo danes, ko bije našemu miru dvanajsta ura, zaslombe tam, kjer časte vzore, za katerimi stremimo tudi mi: socialno in duhovno enakopravnost vseh ljudi, odklanjanje orožja, svoboden razvoj narodne, kulturne in gospodarske samobitnosti.

Sestre Bolgarke, pri trpkem spominu na prelivanje bratske krvi, pri pogledu na sedanja razdejanja v svetu, v strahu za življenje Vašega in našega rodu, Vaše in naše zemlje, pa v skrbi za usodo vsega človeštva, Vas rotimo:

Stopimo skupno na branik miru po poti, ki vodi vse narode v bratstvo!

VPRAŠANJE DREVESU NAŠIH DNI

Anica Černej

Ali še veš, drevo?
Gnezdo si v vejah nosilo,
v njem je življenje gnezdilo
in pelo v nebo.

Ali še čutiš pomlad?
Mlado brst je napela,
v listih je zadrhtela,
v cvetu obljubila sad.

Ali še veš, kako
te je luč prepojila,
plodna jesen upognila
z zrelo močjo?

Ali še čuvaš spomin?
V njem je ko vera vstajenja
večna sila življenja
iz korenin.

PISMO IZ HALOZ

Anica Černej

Mraz je med nami.
Čas je ko struga,
uklenjena v led,
le še življenja sled.

Komaj živimo.
Dnevi so mračni,
a druge luči
v haloških bajtah ni.

V peči je ogenj
truden in hladen
in v srcih je glad.
Misel želi v pomlad.

Živi in novi
mladi sokovi
premagajo smrt
v žilah otrplih trt.

Čas se premakne,
z njim se dotakne
življenje in moč
revnih haloških koč.

OBRAZI IN DUŠE

*Mirka Grujić**

Pavla Hočevar

Ko sem šla pred leti z znano srbsko kulturno delavko po prometni beograjski ulici, je nama križal pot siromak s hoduljami. Tla so bila opolzka, pa je izpodrsnil. Predno sem se zavedla, ga je šibka Srbkinja že vzdignila in ga tako oprla nase, da se je ob njej vzravnal. Nato mu je vzela desno hoduljo, ga prijela za podpazduho in ga bolj nesla kot vodila na varno. Ob slovesu je izpraznila svojo denarnico v njegov žep in mu s tresočim glasom rekla: »Nemojte očajati, hvala vama!«

Vsa bleda se je ozrla vame: »To je cena naše svobode...«

Onemela sem.

Tako so pojmovale narodno skupnost vse one mnogoštevilne srbske žene, ki so roko v roki delale z možmi za osvobojenje zemlje. Ko je bil še velik del Srbije pod Turki, so pod plaščem zgolj dobrodelnega programa vtihotapljale med zaslužnjene rojake vzpodbudo k vztrajanju in vero v odrešenje.

* Slika na naslovni strani.

Vsi, moške in žene, so se pripravljali na veliki čas z enako vneto. Že l. 1903. so Srbkinje ustanovile »Kolo srpskih sestara,« ki je kmalu začelo organizirati oni del narodne borbe, katerega so takrat mogle prevzeti žene. Šivale so in pletle, kopičile vojna skladišča, pripravljale okrepčevalne bolnišnice, sanatorije in tudi zavode, ki bodo morali sprejemati sirote in invalide.

Kako bi bila mogla ostati izven »Kola« pokojna Mirka Grujić, kateri so že rojenice same začrtale delovno pot. Grujićevi predstavljajo pravo srbsko »porodico« v najboljšem smislu besede. Njih rodni kraj je v Šumadiji v selu Derosavi, ki je poslalo v svoboditvene vojne 54 borcev Grujićev, od katerih jih je 37 padlo na bojišču. Tudi pokojna Mirka je bila iz te vasi in te krvi in je služila istemu vzoru. Njen oče Jevrem Grujić je bil v predvojni Srbiji znan politik. Ko mu je vlada poverila mesto poslanika v velikih zapadnih mestih, so imeli njegovi otroci priliko za najvišje študije. Sam pa jih je smotno vzgajal po tradiciji rodne vasi za službo domovini.

L. 1912. je mobiliziralo tudi srbske žene — Mirko Grujićevo so poslali v IV. rezervno vojno bolnišnico, ki jo je organiziralo in vodilo »Kolo srpskih sestara«. Celo leto dela med ranjenci in bolniki, njena služba je končana šele z dnem, ko bolnišnica ustavi delovanje. Kolašice takoj spoznajo velike zmožnosti in požrtvovalne sile Mirke Grujićeve. L. 1914. jo pošljejo v Južno Srbijo z nalogo, naj dvigne narodno in socialno zavest osvobojenih Srbkinj. Grujićeva se z nekaterimi sodelavkami kmalu približa duši svojih sester, v kratkem času se ji posreči organiziranje podružnic »Kola« v vseh večjih krajih.

Svetovna vojna zopet kliče žene. Mirka Grujić pritegne skupino kolašic in prevzame veliko vojno bolnišnico v Nišu. Spočetka opravlja tajniške posle, pozneje ji izroče skladišče, kjer deli vojakom obleko pred odhodom na bojišče. Ko umre predsednica Kola Ljubica Luković za legarjem, ki ga je nalezla pri strežbi bolnih vojakov. Članice glavne uprave, ki so raztresene po raznih mestih, izvolijo Mirko Grujićevo za namestnico predsednice. Odslej se njena odgovornost še bolj poveča. Osebnost življenje ji ne pomeni več nič; vredno je samo toliko, kolikor more storiti za one, ki prelivajo kri za rešitev domovine. S skrajnimi telesnimi napori in vedro dušo zmaguje vso križevno pot preko albanskih in grških zamahtov peš ter pritava v Solun, kjer se takoj loti dela za srbske begunce. Kmalu si pridobi krog velikodušnih prijateljev in organizira pomoč rodnim brezdomcem. Vojna se nadaljuje, »Kolu« se odpirajo nove nujne naloge. Srbski vojaki trpe po nemških, avstrijskih in bolgarskih taboriščih, v teh deželah je lakota, gorje ujetnikom! Gorje tudi kolašicam, ki nimajo na doma ne sredstev — imajo pa »porodico« Grujićeve: Mirka, sestra Milica in svakinja Mabel ustvarjajo čudeže.

Slavko Grujić, poslanik predvojne Srbije v Londonu, se je bil oženil s plemenito Američanko in pridobil svojemu nesrečnemu narodu skoro legendarno zaščitnico. Visoko izobrazbo, prijeten nastop, velike govorniške, novinarske in organizacijske sposobnosti, gmotno blagostanje in vplivne osebnostne slike — vse je Mabel Grujićeva uporabila za pomoč svoji drugi domovini. Že pred vojno je v ameriških krogih vzbujala zanimanje za junaško Srbijo, balkanska vojna ji je odprla stvarno področje. Z lastnimi sredstvi ustanovi in vzdržuje ter osebno vodi v Beogradu vojno bolnišnico. Ko srbsko orožje osvobodi Skoplje, premesti Mabel svojo bolnišnico tja, bliže bojiščem, ter jo zopet vodi do konca vojne. Svetovna vojna jo združuje pri delu s svakinjo Mirko v Nišu. Plemenita Američanka se z vsemi silami zavza-

me za sirote padlih Srbov in za invalide. Ustanovi jim bolnišnico v Nišu. Nato se odpravi na daljnjo pot ter obide vsa večja francoska, velikobritanska in ameriška mesta. Po časopisih objavlja članke o trpljenju junaškega srbskega naroda in prosi zanj pomoči. Po univerzah, gledališčih in celo po anglikanskih cerkvah predava o usodi Srbov. Po njenem osebnem prizadevanju se ustanavljajo pomožni odbori, ki zbirajo prispevke in pošiljajo Srbom milijonske vsote... Posebno pri srcu ji je mladina, brez nje ne bo bodočnosti; zato se zavzame zanjo kot za lastno deco ter ji omogoči življenje in šolanje. Pettisoč srbskih študentov je dovršilo študij po francoskih, velikobritanskih in švicarskih kolegijih z njeno moralno in tudi gmotno pomočjo. Kaj bi bilo s srbsko inteligenco brez velike mecenke Mabel Grujičeve!

Ko je svakinja skrbela zlasti za usodo srbske mladine, je Mirka Grujičeva vodila organizacijo »Kola« za pomoč mnogoštevilnim srbskim internirancem in ujetnikom. Najprej so se kolašice zbrale v Parizu, potem so preslele svoje delo v Haag, kjer je poslovalo pet odborov za pomoč srbskim ujetnikom pod vodstvom generalne tajnice Mirke Grujičeve. Dan za dnem, noč za nočjo so pripravljali zavoje z obleko in jestvinami ter jih z velikimi težavami odpošiljali v sovražna ozemlja. Koliko vztrajnosti, spretnosti, truda, iznajdljivosti je bilo potrebno pri tem ogromnem delu! Velicina tega napora postane jasna šele tedaj, ko pomislimo, da so po drugih vojskujočih državah delo, ki so ga za srbsko vojsko prevzele žene, izvrševale vojaške in druge oblasti! Kako je osvobodjena domovina priznala in nagradila zasluge tako sposobnih in požrtvovalnih žena? Morda tako kakor osvobodjena Češkoslovaška? Ne. Določila jim je mesto med državljani druge vrste ter jim odrekla pravico do sodelovanja pri urejanju življenja v državi, ki je bila zgrajena s tako izdatno pomočjo žene!

Konec je bilo svetovnega klanja. Vrnitev v svobodni Beograd je bilo Mirki Grujičevi nadaljevanje prejšnjega dela. »Cena naše svobode« je bila visoka — brezštevilni vojni pohabljeni so bili njena prva skrb. Po njeni zamisli ustanovi »Kolo srpskih sestara« Invalidski dom že začetkom l. 1920. Mirka Grujičeva je pojmovala dobrodelnost pravilno: svojemu varovancu izkažeš najizdatnejšo pomoč s tem, da ga vzposobiš za samostojno preživljanje. Zato je dobil Invalidski dom kmalu še rokodelsko šolo, kjer se je sleherni lahko izučil dela po svojih telesnih sposobnostih. Po treh letih je jugoslovanska država rešila invalidsko vprašanje in je prevzela tudi »Invalidski dom KSS«, ki je bil prvi in edini v Jugoslaviji.

Kolo SS je nujno potrebovalo svoj dom, kjer naj bi bilo središče društvenega dela in zatočišče sirot — varovank društva. Mirka, Milica in Mabel Grujičeve so zopet storile svojo dolžnost v veliki meri in znatno pripomogle k graditvi doma. Zgradba je bila skoraj pod streho, pa je zmanjkalo kredita. Takrat je Mirka Grujičeva zastavila ves svoj nakit — dom je dobil streho in odprla vrata sirotam iz vseh pokrajin, kjer živi naš rod, tudi našim slovenskim izza meja...

Po vojni je tudi Mabel Grujičeva objela osirotelo deco širom Jugoslavije. Ob prekrasni crikveniški opali ji je zgradila »Amerikanski dom«. L. 1924. je prvič povabila srbske, slovenske in hrvatske sirote k bogato obloženim mizicam, v udobne posteljice in na zdrav morski zrak. Resnično socialna Mabel Grujičeva ni nikdar mislila, da je storila dovolj s samo denarno pomočjo; tudi tu v Amerikanskem domu je preživljala mesce in mesce sredi dece ter osebno negovala in razveseljevala zlasti najšibkejšo gojenčke. Tudi ona je bila vedno zvesta kolašica. Nad 2 milijona dinarjev je l. 1922. po nje-

nem posredovanju prejelo »Kolo« iz Amerike ter porabilo to vsoto za podporo sirotam, starkam, dijakom, družinam.

Mirka Grujićeva je poglobljala področje Kola po potrebah in zahtevah časa. L. 1934. se je društvo pridružilo vseslovanski organizaciji »Edinstvu slovanskih žen« in ustanovilo poseben odsek za našo državo. Po pravilih »Edinstva« je po beograjskem kongresu kot predsednica jugoslovanske skupine celotni organizaciji predsedovala Mirka Grujićeva in je vodila priprave za bodoči kongres. Zalostna usoda slovanskih držav je ustavila delo te organizacije.

Poleg Kola SS, ki leto za letom vsestransko podpira mladino in stare ljudi ter vzgaja svoje varovance v tvornem narodnem duhu, se je pokojna Mirka Grujićeva uspešno udeleževala tudi v mnogih drugih ustanovah. Bila je podpredsednica šole za babice, podpredsednica Zveze srbskih kulturnih društev, Zveze patriotskih in viteških združenj, Narodne delavnosti, delovna članica v Uniji za zaščito dece i. dr. L. 1925. je bila imenovana za dvorno damo z namenom, da bi mlado jugoslovansko kraljico čim bolj seznanjala z našimi kulturnimi in dobrodelnimi pokreti, zlasti ženskimi. Za svoje velike zasluge pri narodnem, človekoljubnem in kulturnem delu je prejela mnogo odlikovanj, med drugimi tudi red sv. Save druge stopnje.

Umrla je 26. dec. 1940 v Beogradu v 71. letu življenja. Z njeno smrtjo ni prenehalo njeno življenjsko delo — najdražje njeno dete, Kolo srpskih sestara, bo tudi po njeni smrti živele ob njeni podpori. V oporoki je zapustila »Kolu« pol milijona dinarjev za ustanovitev »Fonda Milice in Mirke Grujićeve«, iz katerega naj se šolajo društvene varovanke. V trajno počastitev svoje dolgoletne predsednice je uprava KSS na prvi spominski seji ustanovila fond Mirke Grujićeve, ki se bo uporabljal v čisto rodoljubne in nacionalne svrhe. Društvo je otvorilo vpis v fond s prispevkom 10.000 din, častilci plemenite pokojnice se pridružujejo kolašicam z izdatnimi prispevki po znani srbski velikodušnosti. Tako bo Mirka Grujićeva nesmrtno žvela v svojih delih...

Zgodba o preprostih ljudeh

I. S.

Marička se je rodila nekje ob naši južni meji. Njeni starši so bili seveda revni, preprosti ljudje. Živeli so v samotni, prepuščeni sami sebi in svojim skrbem in se ubijali z delom. Marička je počasi rasla, kakor pač vse počasi rase na revnih kraških tleh. Druščino so ji delale koza, nekaj kokoši, sivobela mačka in pes Karo, ki se je nekoč od nekod pritepel, kakor da je slutil, da pri tej samotni domačiji še nimajo psa čuvaja. S temi živalmi se je dekletce najbolje razumelo. Ljudi pa se je bala, pač zato, ker jih ni pogosto videla. Če je prišel kdaj kdo po samotni stezi in se ustavil, da bi povprašal za pot, je vselej pred njim pobegnila v hišo in se vsa plašna skrila za široko materino krilo.

Ko je začela hoditi v šolo, jo je ta plahost nekoliko minila, popolnoma razživela pa se med svojimi malimi šolskimi vrstniki ni nikoli. Do šole je imela dobri dve uri hoda. Sprva jo je na teh poteh spremljal oče, pa je kmalu sprevidel, da mu to vzame preveč časa, zato je od njega prevzel to

dolžnost Karo. Oče je vedel, da se na zvestega psa lahko zanese. Pes je Maričko res skrbno varoval. Če sta med potjo koga srečala, je takoj stekel k deklici, sedel pred njo in pokazal tujcu svoje dolge rumene zobe. Medtem ko je bila Marička v šoli, je pes ležal pred šolo in spal. Ko je zazvonil šolski zvonec, pa se je takoj zbudil in naostril ušesa. Potem sta se vračala domov. To je bila za oba lepa in vesela pot. Dirjala sta po tratih in tekmovala, kdo bo hitrejši. Po tihih kraških samotah je odmeval razigran Maričkin smeh in veselo pasje cviljenje. Vsa razigrana in srečna sta pridvela domov.

V šoli pa Marička ni bila tako zadovoljna in srečna. Z učenjem se je strašno mučila. Učiteljica jo je pogosto ozmerjala, da ima trdo glavo in nikoli ne bo nič prida iz nje. Morala je ponavljati razred, da se je končno naučila za silo brati in pisati. Te smole v šoli si pa niti Marička niti njeni starši niso vzeli posebno k srcu.

»Toliko bo že znala kakor midva,« je rekel oče, »več ji pa treba ni. Učenih doktoric tako ne potrebujemo pri nas.«

Tiste dni je njihov samotni dom nepričakovano obiskala sreča. Prišla je nenadoma in nepoklicana, kakršna je pač od nekdanj njena navada: da pride najraje k ljudem, ki se je ne nadejajo in so nebrizni zanjo.

Neko jutro sta prišla po gorski stezi dva možaka obtovorjena s težkima nahrbtnikoma. Namerila sta se naravnost k hiši in obstala pred vrati. Karo se je vzpel na verigi, zarenčal in pokazal zobe. Marička, ki je prav takrat krmila kokoši, pa je zbežala v hišo in možakarjema pred nosom zaloputnila in zapahnila vrata. Toda onadva se nista dala kar tako odpraviti. Venomer sta trkala in potrpežljivo čakala, da jima odpro. Marička je stekla k očetu v izbo in povedala, da sta zunaj dva čudna tujca.

Oče je odprl. Potem so se vsi trije dolgo polglasno pogovarjali med vrati. Marička jih je opazovala izza ognjišča. Videla je, da oče nekaj odkimuje in stresa z rameni. Nato je opazila, kako je eden izmed tujcev segel v suknič in pokazal očetu šop bankovcev. Cel šop, to je natančno videla. Ko je oče videl denar, je za spoznanje sklonil glavo in stopil od vrat. Možaka sta vstopila in mu sledila v izbo.

Odšla sta šele v mraku. Nahrbtnika pa sta ostala v hiši. Oče ju je skrnil v čumnati pod posteljo. Zvečer sta se z materjo pomenkovala. Oče ji je kazal denar in se srečno nasmihal:

»Če bo šlo vse po sreči, bomo še dobro živeli.«

Drugo jutro na vsezgodaj je oče v izbi, tam, kjer je stala miza, dvignil nekaj podnic in začel pod njimi kopati.

»Kaj pa delaš?« je radovedila Marička.

»Tla popravljam, saj vendar vidiš,« ji je nejevoljno odvrnil in jo ostro pogledal: »Kaj danes ne misliš iti v šolo!«

Ogrnila si je ruto, vzela knjige in šla. Med potjo pa jo je ves čas mučila misel, zakaj je oče popravljal pod pod mizo. Saj je bil pod še čisto dober. Komaj je čakala, da se vrne in vidi, kaj je med tem oče v izbi naredil.

Ko je prišla domov, je najprej pogledala tla pod mizo. Pa skoraj verjeti ni mogla, da vidi prav, kajti tla so bila prav takšna kakor vselej, malo vegeta in izhrojena ter sivkasta od blata in druge nesnage, ki so jo sproti nanašali s čevlji.

Očeta ni bilo doma, pa je vprašala mater:

»Mama, zakaj pa je oče zjutraj kopal pod mizo?«

Mati se je začudila.

»Beži no, beži, kaj je kdo kopal?«

»Pod mizo v izbi, saj sem videla. Jamo je kopal, zdaj pa ni nič.«

»Menda sanjaš ali kaj? Oče ni nič kopal, le nekaj žebļjev je zabil v pod, ker so podnice škripale.«

Marička potem ni več spraševala, trdno pa materi le ni mogla verjeti.

Tista možakarja sta potem večkrat prihajala k njim in končno se ju je celo pes privadil in ni več renčal nanju. Vselej sta prinesla polne nahrbtnike. Potem so se z očetom zaprli v izbo in se pomenkovali do mraka. V mraku je včasih odšel oče z njima in se je potem vrnil šele proti jutru.

Pri hiši je bilo zdaj vedno dosti denarja. Nekajkrat na teden je odšla mati z Maričko v trg in pri štacunarju nakupila vsega, kar so potrebovali za dom, in še marsikaj takšnega, česar niso tako neobhodno potrebovali.

Marički je kupila rdeč svilen trak, ki si ga je ta potem vselej zavezala v svoje črne kodraste lase, kadar je šla v šolo. Takšne lepe svilene pentlje ni imela nobena druga šolarka. Deklice so jo zaradi tega zavidale. Škodoželjno so se ji posmehovale, če je dobila slab red ali pa jo je učiteljica okregala. Maričko pa to ni dosti bolelo. Poiskala je pod klopjo svojo malico: kos visokega belega kruha, in začela s slastjo jesti.

»Kajne, da je tvoj oče tihotapec, ko tako dobro živite?« jo je nekoč vprašala sošolka.

Marička jo je pogledala s široko razprtimi očmi.

O tihotapcih je že marsikaj slišala, ni pa prav vedela, kaj naj ta čudna beseda pomeni. Ali je to nekaj dobrega ali slabega. Grdo je pogledala dekletce in zabrusila:

»Kaj te to briga. Moj oče ni nič, da veš.«

»Pa je, tihotapec je, saj so naša mama rekli in tudi štacunar tako pravi«, je vztrajalo dekletce.

»Doma te bom zatožila,« se je Marička razjezila in ji pokazala hrbet.

Domov grede je ves čas razmišljala, če bi moglo biti res, kar je trdila sošolka. Spomnila se je onih dveh skrivnostnih neznancev, ki tolikokrat prihajata k njim. Morda sta ta dva tihotapca? Toda oče. Ne, on ni, o tem je bila prepričana. Svojega očeta je spoštovala in ga imela rada.

Doma je vse povedala materi. Ta je prebledela.

»Kaj praviš? Kdo ti je to rekel? Kdo?« je planila.

»Zamejčeva,« je poudarila Marička. Veselilo jo je, da se mati tako zelo zanima za vso to reč.

»Če ti še kdaj reče kaj takšnega, ji povej, da jo bo naš oče zlasal in da jih bomo tožili, tako reci.«

Mati je bila tako razburjena, da se ji je žlica izmuznila iz rok in zropotala na tla.

»Saj sem ji rekla, da naš oče ni tihotapec, pa je kar trdila ta mula,« je rekla Marička olajšano.

Mati jo je čudno pogledala, rekla pa ni ničesar več.

Poslej mati ni več tolikrat zahajala v trg k štacunarju. Kadar pa je šla, ni več nakupila toliko reči kakor prej.

Sreča pa je še vedno vasovala pri njih. Lepo, brez velikih težav so živeli. Ničesar jim ni primanjkovalo.

Potem pa se je zgodilo nekaj strašnega.

Vse življenje je pomnila Marička tisti večer. Oče je v mraku odšel spet z doma. Z materjo sta zgodaj legli. Kar ju je vrglo iz sna Karovo lajanje. Začuli sta zunaj glasove in korake. Nekdo je butal ob vrata in vpil, naj vendar hitro odpro. Marički se je zazdel glas znan. Tako je govoril eden onih

dveh neznancev. Toda lahko bi imel tudi kdove kateri razbojnik prav takšen glas. V tesnobnem strahu sta ostali negibni. Trkanje pa ni prenehalo.

»Če so razbojniki,« je zajokala Marička.

Mati je vstala, odšla tiho k oknu in ga priprala.

»Kdo je?« je vprašala in glas ji je trepetal.

Znan razburjen glas je poltiho odgovoril iz teme:

»Odprite, hitro, na sledi so nam. Vaš mož je ranjen.«

»O, Kristus!«

Mati je kakor blazna planila k vratom. Pozabila je celo prej prižgati luč. Marička se je plašno stiskala v kot postelje in vsa drgetajoča prisluškovala rožljanju ključa v veži. Zaslišala je materin krik, stoke in pridušene glasove.

»Streljali so ... hudiči ... Če bi ne bila tako temna noč, bi jim ne ušli ...

Hitro, kje imate posteljo? Prokleta, če naju dobe tukaj! ...«

Mati je hlipala.

»Ali bo umrl? O moj bog, ali bo umrl?«

Nekaj temnega se je privarilo v izbo. Vzmeti materine postelje so zaječale. Maričko je zmrazilo od groze. Kriknila je.

»Molčil!« je nekaj razburjeno siknilo iz teme. Temna senca se je približala njeni postelji. Otrok je v smrtni grozi zaril obraz v blazino. Potem je slišala, kako so se koraki oddaljili. V veži je sikajoč glas naročal stokajoči materi: »Če pridejo, molčite ... nič ne veste, kdo smo ... ne poznate nas ...« Potem so zaškripala vrata. Karo je spet zateglo zatulil, četvorica bežečih nog je vtonila v noč ...

Toda groze s tem še ni bilo konec.

Marička je za spoznanje dvignila glavo in prisluhnila v temo. Na materini postelji je nekdo stokal in grgal kakor človek, ki se potaplja. Mati pa je hlipala v veži in iskala vžigalic. Potem je planil v izbo slaboten soj luči. Mati se je s svečo v roki boječe bližala postelji. Bila je smrtno bleda, razkuštrana, po licih so ji nenehoma lile solze. Marička je ždela v kotu svoje postelje in jo gledala kakor prikazen. Ni se upala ganiti niti zajokati. Videla je, kako ji je roka, v kateri je držala svečo, vztrepetala.

»O, Jezus, saj umira! Franc, Franc, kaj so naredili s teboj!« je bolno kriknila in omahnila.

Luč je ugasnila. Izbo je spet preplavila tema, iz katere se je trgalo zamolklo hropenje in materino poihtevanje. Zdaj je Marička razumela, kaj se je moralo zgoditi. Franc se je imenoval oče. Oče je umiral. Nekdo ga je ustrelil. Toda kdo? Zakaj? O tem ni utegnila razmišljati.

Naenkrat je hropenje pretrgal dolg, stokajoč vzdih, ki so mu sledili trenutki svinčeno težke tišine. Potem pa je mati bolno viknila:

»Franc, slišiš, Franc, oh, naj umrem s teboj! ...!«

Noben stok, noben vzdih ni odgovoril. V izbi je postalo tako čudno tiho in tema kakor da se je še bolj zgostila. Marička se je domislila, da je oče zdaj najbrže umrl. Nepopisna teža ji je legla na prsi.

»Mama, ata!« je obupno kriknila v temo in zajokala.

Zunaj je Karo spet začel lajati. Mimo okna je šinil pramen luči. Potem so neki ljudje spet začeli trkati. Marička je kričala v grozi.

»Mama, slišiš, mamica moja, mamicaaa ...!«

Slišala je, kako je nekdo odprl vrata, ki jih je mati najbrž pozabila zapahnuti. Neki ljudje so vstopili v izbo in prinašali s seboj novo gorje, novo grozo. Marička se je skrila pod odejo in onemogla od strahu čakala, kdaj

bodo neke pošastne roke segle po njej in jo zadavile. Slišala je pogovor:

»Tukaj je, na pravi sledi smo... Mrtev? Praviš, da je mrtev? Kje pa sta onadva? Najbrž sta nekje v hiši skrita? Če nista že odnesla pete...«

Potem je nenadoma zavreščala mati:

»Kaj iščete tu, vi razbojniki, morilci, Iškarjoti... ooooo!«

In spet jok, glasovi, trdi koraki hiteči sem in tja. Nekdo je rekel: »Išči v podstrežju. Toda, pazi, morda sta oborožena...«

Koraki... materino ihtenje... govorjenje neznanih mož...

Nekdo je stopil k Maričkini postelji in odkril odejo. Otrok si je v strahu pokrill oči z rokami. Zdaj, zdaj se bo zgodilo z njo nekaj strašnega. Pa se ni nič zgodilo. Oni jo je spet pokrill in iskal dalje.

»Ušla sta. Vi, mati, slišite, prenehajte že enkrat s tem jokom, zdaj se ne da nič pre narediti, — glas je postal tišji in zelo prijazen, — mrlič zato ne bo oživel. Saj je sam kriv, zakaj je bežal. Povejte, mati, kdo sta bila onadva, ali je bil eden stari Angušar?«

»Kaj sprašujete mene, psi,« je zajavkala mati, »njega vprašajte, njega, ki ste ga ubili...«

Maričkin strah se je polagoma spreobračal v radovednost. Kdo so ti možje in kaj iščejo pri njih? Zakaj so ubili očeta. Tvoj oče je tihotapec! nenadoma se je spomnila sošolkinih besed. Morda je to res?! Toda saj onidve nista nič krivi pri tem. Čisto nič. Za ozko režo je dvignila odejo.

V slabotnem soju luči, ki se je mešala s sivim mrakom nastajajočega jutra, je zagledala tri možje v uniformah. Takšne ljudi je že večkrat videla v trgu. To so finančni pregledniki, jih je spoznala. Vsa zavzeta je opazovala njihovo čudno početje. Snemali so podobe s sten, jih obračali in tipali zid, kakor da iščejo pajčevin. Nevede je odrinila odejo in razkrila glavo. Šele tedaj je opazila, da matere ni več v izbi. To jo je prestrašilo. Kaj so naredili z njo. Solze so ji napolnile oči.

Vrata v kamro so bila priprta. Od tam se je slišalo ihtenje. Mati je torej tam. Morda so jo tja odvedli, ali ji celo kaj hudega naredili.

»Matil Matil!« je jokaje viknila, se pognala s postelje in hitro, kolikor je mogla, stekla proti kamri.

V polmraku je zagledala mater na postelji. Ležala je z obrazom skritim v blazini in jokala. Marička se je stisnila k zgllavju in jo poklicala. Mati se ni zganila. Tiščala je obraz v blazino. Pod pikčasto kambrikasto bluzo so se ji enakomerno stresala ramena. Marička se je doteknila rame in jo rahlo pocukala: »Mamica, slišiš no?« Mati pa je ostala brezčutna za vse okrog sebe.

Nekaj časa je slonela ob zgllavju in gledala mater. Dolgo pa ni strpela. Pregledniki so še vedno v izbi nekaj ropotaje premetavali. Tiho se je pomaknila k vratom in se zagledala skozi špranjo v izbo. Kako so premetavali v veliki omari in skrinji! Vse obleke so zmetali na kup. Od daleč je nedoločno videla očetovo truplo iztegnjeno na materini postelji. Obraz mu je nekdo pokrill z belim robcem. V sredi je bil robec rahlo vzbočen, da se je dal pod njim slutiti očetov nekoliko preveliki, šiljasti nos. Tako od daleč in zdaj ko so bili v izbi tuji možje, jo pogled na mrtvega očeta ni skoraj nič prestrašil in tudi ne drugače preveč vznemiril. Očeta je seveda imela rada, toda zdaj ni utegnila žalovati in objokavati njegovo smrt, ko je bilo toliko drugega, kar jo je vznemirjalo. Predvsem ti možje. Kako dolgo bodo še stikali pri njih in kaj sploh iščejo. Opazovala jih je. Kar nič zlobni se ji niso zdeli. Dva sta bila še precej mlada, tretji, najstarejši, pa je imel temne, že nekoliko osivele brčice.

(Dalje prihodnjic).

Spominjam se

Etbin Kristan

Kadar govori človek o znancu ali znanki, je neizogibno, da omeni včasih tudi samega sebe. V tem se pa skriva nevarnost, da med pripovedovanjem pozabi na svojo nalogo in začne pisati avtobiografijo, ki je včasih tudi lahko zanimiva, ampak je čitatelj ne pričakuje in ga zaradi tega moti. Saj ni treba, da bi bil pripovedovalec slavohlepen ali zaljubljen v svoj ego; vse skupaj je lahko navadna nerodnost, ali pa je predmet malo preveč zamotan. Vsekakor — zgodi se včasih tako.

Ugledni urednici zbranih spisov Zofke Kvedrove želita, da posežem nekoliko v svoje spomine in povem kaj o Zofki. Neizmerno rad bi izpolnil to nalogo, kolikor mi je mogoče, in ji ostal zvest. Pa tudi jaz sem človek in mojih slabosti je poln meh, zavoljo česar se lahko zgodi, da najde čitatelj v teh vrsticah več Etbina, kot si ga želi, pa ne morem storiti nič drugega, kot a priori prositi oproščenja in zagotoviti, da se to ne zgodi namenoma. Zofko sem čislal, dokler je bila živa, in nič manj visoko je ne cenim, ko je ni več med nami, zato mi res ne pride na misel, da bi po nepotrebem rinil svojo osebo v ospredje — na račun priznanja in slave, katero Zofka zasluži v polni meri in po vsej pravici.

Največ stikov sem imel s to neutrudljivo delavko in hrabro bojevnico v onih letih, ko sva oba živela v Trstu, kjer je bilo takrat dosti bujnega slovenskega življenja. Kar je počela, je bilo v tistih časih še nenavadno — vsaj med Slovenci. Delala je v pisarni doktorja Gregorina — to je bila novotarija in vsiljevanje v poklic, ki so ga moški smatrali za svoje področje. In pisala je — pa celo Nemci, večji narod od nas, so pisateljico še imenovali »Blaustrumpf«. Seveda, imeli smo pred tem že Pavlino Pajkovo, toda Zofka je bila vse drugačna, ni sledila odobrenim zgledom, ni se vedno ravnala po priznanih pravilih, lotevala se je predmetov, ki se niso smatrali za »literarne«, in poznalo se ji je, da je bila »emancipirana«. Kadar se je ta beseda izrekla v boljši družbi, so se dame pomilovalno nasmihale ali pa pomenljivo mežikale, kakor na primer gosposde, kadar je med njimi v razgovoru o modernih slikarjih padla beseda »kozolčarji«.

Zofka pa ni mogla drugače. Ni se delala tako — bila je taka. Saj ji ni prihajalo na misel, da bi bila izjemna, senzacionalnosti ni iskala in tudi ženskih čustev ji nikakor ni primanjkovalo. Pisarniško delo je opravljala, ker si je morala služiti kruha, pisala je, ker ji je bilo srce polno, da je prekipevalo, a kot žena je ljubila, se veselila in trpela prav kakor ženska, le da je — bojim se — bilo trpljenja več kot užitkov.

Seznanila sva se v Trstu. Če se ne motim, je prišla v uredništvo tedanjega »Rdečega prapora« z nekim vprašanjem in odgovoru so sledile druge besede. Njeno pero mi je bilo seveda že prej znano, njena osebnost pa je naredila takoj še globokejši vtis name. Težko bi bilo povedati, kaj je človeka najmočneje prijel; njen način izražanja, ki je bil popolnoma njen, zanimanje za reči, ki niso ležale ob izhोजjenih potih, odločnost prepričanja, a priznavanje dvomov — najbrže se je vse to zbralo in dejalo poslušalcu: to ni navadna punca. Po prvem obisku je večkrat prišla in znanca sta postala dobra prijateljca. Če se spomin ne moti, me je ona seznanila z urednico »Slovenke«, ki smo jo vsi poznali le kot Márico — te dni sem čital, da se je tudi ona poslovila od tega sveta — in ustanovil se je majhen krožek, ki je bil prvotno precej pod vplivom Boheme in njene »romantike«. Opazovali smo nakladanje in razkladanje parnikov ob pomolih in v prosti luki, se v Barkovljah mešali z ribiči, stikali po

nereguliranjem Starem mestu in zapravili marsikakšno desetico v tej ali oni beznici, sploh »študirali življenje«. Tako je Zofka označevala te izlete. Rezultati pa niso bili posebno bogati in enkrat, ko se je zdelo nenavadno razočarana, je vzkliknila: »Zdi se mi, da je še najbolj zanimivo to, kar človek sam doživi. Življenje je več kot takele epizode, ki bi jih po sili radi našli. Če bi kar stala na mestu in opazovala, kar gre mimo, bi bila žetev bogatejša kot od stikanja po kotih, v katerih se nič ne skriva.«

Kmalu je tudi bohema izgubila svoj romantični čar in nič drugega ni ostalo od nje kot uboštvo, ki je še dolgo ni zapustilo. Pravijo, da je revščina mati velikih del. Zdi se mi, da v tej trditvi ni obsežena vsa resnica. Zofka nam je podala mnogo in res je marsikaj zajela iz svojih bridkih izkušenj. Vendar se upam reči, da bi bila ustvarila veliko več, če ne bi bila njena mlada leta polna skrbi, ne tistih, ki odpirajo globočine in ob katerih se brusijo meči, ampak morečih, ponižujočih skrbi za nujne potrebe vsakdanjega življenja, često za suhi kruh. Marsikatera lepa ideja, ki se ji je porodila v glavi, je ostala na škodo našega pisemstva neporabljena, ker ji delo za zaslužek ni pustilo dovolj časa in je naposled tudi ona bila iz krvi in mesa, ki se utruji. Tolstoj je dejal, da naj človek ne piše za denar. Kajpada je imel prav v tem smislu, da naj pisanje ne postane »biznis«, toda če bi bila Zofka dobila za to, kar je napisala — ne zaradi denarja, ampak ker jo je tiščalo v duši — toliko, da bi se bila rešila nizkih skrbi, bi bila njena zapuščina neprimerno bogatejša. In mi in bodoči rodovi bi jo uživali...

Kje in kdaj se je seznanila z Jelovškom, mi ni znano. Ko mi je prvič omenila njegovo ime, je povedala, da se imata rada in mislita na poroko, kadar dobi on svojo diplomu. Njena ljubezen je bila silno globoka, četudi se ni izražala v besedah. Njena najglobokejša čustva je bilo treba uganiti in spoznavati po njenih dejanjih. Ta ljubezen pa že takrat ni bila sama sladkost, menda prav zato ne, ker je bila tako mogočna. Mnogo pelina je kanilo v to kupo. Zdi se, da je dolgo molčala o senčni strani, preden mi je dala pogledati čez plot.

Ko je Jelovšek prvič prišel v Trst, mi ga je predstavila in tiste dni je nedvomno bila srečna. Nagovorila ga je tudi, naj mi kaj napiše za Majski list, ki smo ga izdajali vsako leto. Jelovšek je storil to, ampak njegova ubogljivost je imela nekoliko neprijetno posledico. V eno svojih »Simfonij« je vpletel vzajemno priznanje dveh zaljubljenцев, ki sta »grešila«, preden sta se poznala. Ko je bila stvar natisnjena in jo je Zofka dobila v roko, je bila zelo potrta. »Ljudje, ki čitajo, bodo mislili, da se je to res zgodilo. Že brez tega me smatrajo za nekakšno magdalensko Marijo, zdaj pa bodo v povesti našli potrdilo...« Minilo je precej časa, preden se mi je posrečilo, da sem jo potolažil, in tedaj je rekla: »Saj je res; če bi vedno vpraševali, kaj poreko čitatelji, se ne bi smeli dotakniti predmetov, ki so najbolj potrebni razprave.«

Prav tedaj je začela vpraševati, kaj je prav za prav socializem, ki je bil v tistih časih sojen kakor atentatorski anarhizem, sanskilotstvo in temno prekuščstvo, tako da je bil človek uradno »na slabem glasu«, če je sprejemal njegov nauk. Tudi Zofka je bila prej skeptična in bilo je razumljivo. Pa se je začela zanimati in nekoliko tednov pozneje je v Boschettu dejala: »Vidi se mi, da ima žensko vprašanje dve strani, in tista, ki se tiče večine našega spola, je bila najbolj zanemarjena. A to je važnejša stran...« Zofka je iskala informacij povsod, kjer jo je kaj zanimalo, mislila je pa zelo samostojno; ni se zadovoljevala s tem, kar je bilo videti na površju, ampak je hotela razumeti korenine in zato je rada debatirala, kar so ljudje, ki je niso dovolj poznali, včasih po krivem smatrali za prepirljivost. Zgodilo se je tudi, da je po konča-

nem »špetiru« dejala: »Saj mislim kakor ti, ampak ogledati sem si hotela stvar od vseh strani in videti, ali imam res prav ali ne.«

Pozneje se je odigralo poglavje, ki mislim, da ga moram omeniti kljub temu, da sem v njem sam igral precéj aktivno vlogo, ker je v dokaj tesni zvezi z Zofkinim poznejšim življenjem, ki bi bilo brez tega morda prišlo v drugačen tir. Ko so minila leta, sem se trkal na prsa — mea culpa, mea maxima... Morda. A nihče ni prerok, vsaj jaz nisem bil jasnovidec in morda se je moralo zgoditi prav tako, kot se je. Vsaj nekaj sreče je vendar užila, ki bi bila brez tega morda šla mimo nje...

Nekaj časa je bila Zofka videti nervozna, molčeča in potrta. Vzdržal sem se vprašanj, ker sem vedel, da pove sama, kadar se ji to zazdi potrebno. In naposled je začela govoriti. Izprva je le pravila, da so nastali nesporazumi med njo in Jelovškom. Naposled mi je pokazala eno njegovih pisem. Vse podrobnosti mi niso ostale v spominu, vem pa, da nisem našel v pismu ničesar, kar bi mi bilo pojasnilo njeno razburjenost. Vse skupaj sem smatral za izraz navdušenja ljubitelja umetnosti za znamenito umetniško produkcijo. Slavil je z visokimi besedami neko igralko, ki je nastopala na deskah Narodnega gledališča v Pragi. Ta zavod je stal na visoki stopnji in v takem občudovanju se mi ni zdela nobena beseda slave čudna. Vpletena je bila želja, da bi jo osebno poznal, ali obžalovanje, da nima prilike za to — in tudi to se mi je zdelo naravno. Zofki pa ne. »Seveda, bilo bi treba naročiti šampanjca in kupovati dragotine«, je dejala. — Torej se je oglasila ljubosumnost. Jaz sem trdil, da ni v pismu nobenega razloga za to, ona pa je odgovarjala, da ne znam čitati njegovih pisem, da ga ne poznam tako kot ona, da velja vse njegovo občudovanje ženski, ne pa umetnici, da se je je naveličal in da je vsa povest le migljaj v tej smeri. Meni je postajalo resnično hudo. Napenjal sem zgovornost, kolikor sem je imel, hotéč jo prepričati, da gledajo njene oči prečno, ker je bila njena duša žalostna, že preden je pismo prišlo; spomnil sem jo, da se je njena ljubosumnost že prej motila, ko sta skupaj ogledovala neki kip in je on pokritiziral žensko nogo, pa ji je šele odleglo, ko ji je prišlo na misel, da mora kot študent medicine poznati tudi žensko anatomijo... A prepričati je nisem mogel. Konec koncev je bil, da je vse končano...

V njeni duši so takrat morali divjati silni viharji. Končano! — Pa vendar se mi je zdelo, da njena ljubezen nikakor ni bila mrtva in da je neke po naslagami razočaranja, bridkosti in brezupnosti tlela želja po obnovitvi, da bi znala odpustiti in pozabiti in da potrebuje sreča morda le roke, ki bi nekoliko pomagala. Tedaj sem se drznil postati pomočnik usode. Ali sem storil prav ali ne — ne vem. Edina tolažba je v tem, da je bila moja volja dobra. Pisal sem Jelovšku. On mi je odgovoril, razlagal, se opravičeval... Zofka ga ni razumela, morda je bilo pismo nerodno, morda je podtikala njegovim besedam pomen, ki jim ga ni hotel dati... Rezultat tega dopisovanja je bil, da se je nekega dne pripeljal v Trst. Zofki seveda nisem povedal ničesar, toda za tisti dan sem jo naprosil, da je šla z menoj na izprehod in tedaj sem manevriral, da sva prišla do južnega kolodvora prav ob času, ko je prisopihal vlak z Dunaja. Naključje je tedaj moralo zakriviti, da sta se srečala. Njeno presenečenje je bilo resnično, njegovo je bilo dobro odigrano, oba pa sta bila tisti trenutek zadovoljna, da nista bila sama. Skupaj smo zajtrkovali, hodili nekaj časa po mestu, potem sem pa zagodel slavo Opčinam in razgledu z višave. Oba sta rada pristala na ta izlet. Ampak pri postajici vzpenjače sem ju moral razočarati. Oba sta razumela moje predloge tako, da ostanemo vsi trije skupaj, jaz pa sem vedel, da morata, kar je treba, opraviti brez posredovalca in brez priče. Zatorej sem imel v uredništvu, kjer je bila zadnja korektura že opravljena, toliko nujnega

posla, da sem ju na vsak način moral pustiti sama, z obljubo, da ju počakam, kadar se vrneta.

Mhm, delal sem, storil pa sem prekleto malo tisti dan. Moje misli niso hotele zapustiti Opčin in neprenehoma se je vračalo vprašanje: »Ali bo, ali ne bo?« Pod večer, ko sta se vrnila, se mi je odvalil kamen; obema je odsevalo iz oči, za kar nisem vedel drugega imena kot obnovljena sreča. To se mi je zdelo potrjeno, ko je Zofka dejala: »Zjutraj bi te bila najrajše zadavila, zdaj ti pa pravim, hvala!«

Zofka je bila zopet vesela in meni je dobro delo. Res, da je tudi potem še včasih padla kakšna senca na sončno plan, da je potožila to in ono, nič pa se ni zdelo tako resno, da bi ogrožalo lepšo bodočnost. Vendar pa je postajala bolj in bolj nemirna, kakor da ni bilo v Trstu dovolj zraka, in ko je povedala, da pojde, da mora od tod, je bil njen odlok že trden. Gotovo je imela razdalja med njo in njim dosti opraviti z njenim nemirom, dasi hrepenenje po bližini ni prodrlo povsem do njene zavesti. Pač pa ji nagon ni dal več obstanka tam, kjer je bila.

Odšla je v Švico. Nemščino je obvladala, pa je upala, da najde tam dela — v kakšnem uredništvu, kar bi ji bilo najljubše, ali pa v kakšni pisarni. Nedvomno se je v tujini njeno obzorje razširilo, njeni nazori so se poglobili, cena, ki jo je plačala za to, pa je bila velika, nemara prevelika. Za časnikarska mesta so imeli povsod dovolj domačih kandidatov, ki »poznajo razmere«; po pisarnah je bila vsaka miza oddana in zunaj so čakali ljudje z izkušnjami. V Zürichu so jo na vseučilišču sprejeli kot eksternistko in takrat je bilo njeno pismo veselo, gmotne razmere ji pa vendar niso dopustile, da bi vztrajala. Največ znanja si je tam nabrala v življenju, kajti to dekle je bilo večna študentka in v njeni glavi se je zapisavalo, kar gre mimo drugih ljudi kakor sapa spomladi in snežinke pozimi. Kar je mogla svojih spisov od slučajja do slučajja prodati, ji je komaj toliko prineslo, da je mogla spati pod streho in kolikor toliko prevariti želodec, ki naredi iz mnogih hlapce, iz izjemnih pa bojevnike. Nobeno novo odkritje ni, da je Zofkino stradanje — beseda, ki v tem slučaju ne pomeni nič drugega kot stradanje — bilo v sorodstvu z upornostjo...

Iz Švice je odšla v Prago. To ni bilo presenetljivo. Tudi tam je imela izkušnje, ki ji niso bile nove. Enkrat ji je kupa prekipela in bridkost ji je narokovala besede, da si ne more z delom pridobiti črnega kruha v deželi, iz katere je prišlo med nas mnogo ljudi, ki jedo pri nas beli kruh. Njen bolesteni vzklík se je zadril v srce Macharju, ki je bil takrat velikan — na žalost je pozneje zatajil svojo sijajno rebelsko preteklost — da je napisal jedko satiro in odčital levite svojim rojakom.

Pozneje sem jo videl le slučajno tu in tam. Enkrat je bilo to v Ljubljani. Bila je že omožena in očividno srečna. In načrtov je imela toliko, da so drug drugega podili. Večkrat sem jo srečal v Zagrebu. Postala je bila mati in mnogo je sanjala o bodočnosti svojih dveh otrok. Leta so potekala kakor od začetka časov, Zofka je doživela mnogo uspehov in bilo je videti, kot da se je usoda naveličala trpinčenja in zbadanja. Naenkrat pa me je udarilo po glavi.

Bil sem zopet v Zagrebu. V njenih velikih očeh so bili mrakovi in njene besede, ki so navadno tekle gladko in brez zadržkov, so se zatikale. A hotela je govoriti. V neki kavarni mi je razodela tragični preobrat v njenem življenju. Jelovšek ji je postal nezvest in povrh tega se je čutila ponižano. Drugo dekle odeva s krzni, ji kupuje dragocena darila in tega niti ne skuša skrivati pred njo, ki mora varčevati z vsakim vinarjem. Mislim, da je lahko razumeti, kako mi je bilo pri duši. Naposled je vprašala: »Kaj naj storim?«

Ko sem jo prihodnjič videl, je bil zakon razveljavljen in dejala je: »Spoznala sem, da je bil edini mogoči zaključek tisti, do katerega si s takim obotavljanjem sam prišel. Sedaj se bolje počutim...«. Bolje. Pa menda še ne mnogo bolje. Minilo je precej časa, preden je sonce zopet močno zažarelo.

Jurja Demetrovića sem dobro poznal kot aktivnega člana hrvaške socialistične stranke. In ko sem zvedel, da je Zofka postala njegova žena, se mi je zdelo, da je naposled njena noga stopila na široko cesarsko cesto, ob kateri so vrtovi, ki jih je ljubila, ki vodi do visokih ciljev, v katere je verjela. To moje prepričanje se je še bolj utrdilo, ko sta me povabila v svoj lepi dom, kjer se je povsod poznala njena roka. Takrat je v oni vili gotovo prebivala sreča. Vsak obisk je to potrjeval.

Potem je prišlo morje med nas.

Ko sem se po vojni prvič vrnil v domovino, sem jo srečal v Ljubljani. Njenemu novemu navdušenju se nisem prav nič čudil, saj je rojstvo Jugoslavije ogrelo tudi mnogo drugih src, kaj ne bi bilo njenega? »Zdaj šele začenjamo živeti!« je dejala. Morda je bilo po tem navdušenju potreseno malo preveč optimizma, ampak kdo bi ji ga hotel kaliti z mislimi na težave, s katerimi je spojeno vsako ustvarjanje? Doživela je marsikatero zadoščenje, toda tudi sitnosti so se kmalu pokazale in Zofka ni ostala slepa. Razna neizogibna razočaranja ji pa vendar niso vzela poguma.

V Beogradu sem srečal Jurja. Oba sva bila člana Ustavodajne skupščine, sedela pa nisva na enih klopeh. Demetroviću se je odpirala kariera; s tem ne mislim reči, da je izpremenil svoje nazore iz sebičnih namenov, to tudi ni mesto za politično ali zgodovinsko kritiko. Potek dogodkov ga je dvignil visoko in s tem je bila prizadeta tudi Zofka. Ko je on postal namestnik za Hrvaško, se je tudi ona morala nastaniti v palači hrvaških banov. Visoka čast, na katero so pa brizgale tudi umazane kaplje in če jih je opazila, jih je pač lahko ignorirala, saj je bila njena duša dovolj močna za to, sledove pa take malenkosti vendar zapuste. V neki hrvaški hiši, v katero sem bil povabljen, se je gospodinja kar zgražala, »kakvu banicu imamo!« Moje bedasto nerazumevanje je bilo kmalu pojasnjeno in spoznal sem, da je naša demokracija še zelo mlada in da tudi najslabše tradicije le počasi umirajo. Gospodinja v banski palači bi morala biti vsaj grofica. Pa pričakovati od naše Zofke, da se poaristokrat! Nihče ne bi mogel reči, da ni znala izpolnjevati svojih novih nalog, da se ni vedla, kakor je bilo treba na njenem mestu, ampak verjela je vendar, da je plemstvo v Jugoslaviji »ukinjeno« in da postajamo kolikor toliko enaki...

Večja skupina poslancev je bila enkrat v Zagrebu — ne spominjam se več, ob kateri priliki — in povabljeni smo bili tudi na Markov trg. Stara palača je bila prav taka kot v časih grofa Khuen-Hedervaryja, po dvoranah in hodnikih pa je bil drugačen zrak. In zdelo se mi je, da je povzročila najbolj občutno izpremembo Zofkina navzočnost. Le nekaj minut sem mogel govoriti z njo brez prič. Vprašal sem jo, kako se počuti na tem mestu. Odgovorila je: »Upam, da bomo lahko storili marsikaj dobrega.« Potem smo bili zopet med drugimi. Morda sem se motil, zdelo pa se mi je, da je bilo njeno upanje — in hrepenenje — že nekoliko pomešano s skepsjo.

To je bilo najino zadnje srečanje...

Bil sem v New Yorku, ko je prišla v Ameriko vest o njeni smrti. Bodi mi dovoljeno povedati, da mi je bilo tako kakor tisti trenutek, ko mi je gospod Trošt v Washingtonu povedal, da je mrtev Ivan Cankar. Izgubili smo nekaj nenavadno velikega in — prezgodaj... Kdo nam nadomesti ta duhova?

Nadomesti ali ne nadomesti — oba sta živa med nami in neumrjoča...

Kako naj si izbira poklic slovenska študentka?

Francè Brenk

(Konec)

Za zdaj v zelo izjemnih primerih imajo dekleta z malo maturo dostop tudi na **tehnično srednjo šolo**, in sicer na arhitektonsko-gradbeni, strojni ali elektrotehnični odsek, dalje na **drž. šolo za zaščitne sestre**, v tečaj za **izobraževanje otroških vrtnaric** pri drž. učiteljsku, na **strokovno šolo za otroške negovalke** (za katero zadošča tudi dovršena ljudska šola) in v **učiteljsko gospodinjstvo šolo**.

Izmed teh šol so za dekleta najprimernejše tiste, ki jih usposablja za t. im. **socialne poklice**, kamor spada skrbstvo in varstvo otrok, skrb za bolnike, za zanemarjeno in izprijeno mladino in podobno. — **Socialno skrbstvo je poleg učenja ženske obrti za dekleta z nižjo srednješolsko predizobrazbo najprimernejše delovno področje** in ima tako pri nas kot po vsem svetu pred seboj široke razvojne možnosti. Žal pa za zdaj še nimamo dosti socialno skrbstvenih šol in socialno skrbstvo pri nas še ni dovolj organizirano.

Gimnazijke, ki so iz kakršnih koli razlogov prisiljene izstopiti iz šole v 5., 6. ali 7. gimnaziji, so glede poklicne izbire v težkem položaju. Za dekleta v teh letih je skoraj že prepozno, da bi se šle učiti v trgovino ali celo v obrt in domala vse strokovne šole jih odklanjajo. Priznavajo jim samo nižjo srednješolsko izobrazbo, samo malo maturo, dočim jim je 5., 6. ali 7. gimnazija pogosto v breme, ker imajo nekatere strokovne šole celo določbe, po kateri ne morejo sprejeti niti deklet niti fantov, ki imajo več kot štiri gimnazijske razrede.

Nove možnosti pa se odpro gimnazijkam, ki končajo osem razredov gimnazije in maturo. Predvsem se lahko vpišejo na visoke šole: **na univerzo**, **na državni konservatorij** (če imajo poleg gimnazije tudi potrebno glasbeno pred-

izobrazbo) in na **komercialno eksportno akademijo**. Na univerzi se lahko vpišejo na vse fakultete, razen na teološko, torej na filozofijo, medicino, jus in tehniko. — Na **filozofiji** se lahko izobrazijo za profesorice, bibliotekarke, za muzejsko ali arhivarsko stroko, za službovanje v prosvetni upravi, v administrativni službi, za asistentke pri znanstvenih zavodih, za novinarko, za sotrudnice v večjih založništvih in knjigarnah itd. — Velika matura omogoča **dekletom študij medicine, veterine, farmacije**, dalje študij **prava**, ki usposablja za vrsto državnih, banovinskih in zasebnih upravnih, gospodarskih, političnih, socialnih in prosvetnih poklicev. Princi-pielno se morejo dekleta z veliko maturo vpisati na vse oddelke **tehnične fakultete**, kjer se lahko usposobijo za arhitektke, gradbene, strojne ali elektroinženirke, za kemičarke, geodetke, agronomke in montanistke. — Najmanj deklet se loti seveda študija tehnike, da si imajo skoraj vse panoge solidno gospodarsko bodočnost. To pa zato, ker pri nas še ni čisto prodrla misel, da morejo biti tudi dekleta dobre tehničarke.

Največji naval študentk je na pravni in v zadnjem času tudi na medicinski fakulteti.

Študij **komercialne in eksportne akademije** v Zagrebu usposablja dekleta za bančne posle, za razne državne, banovinske in privatne gospodarske trgovske službe.

Govoriti o gospodarski bodočnosti poklicev, ki jih je mogoče doseči z univerznimi študijami, je dokaj težko. Da se reči edino to, da je naval na medicino in na pravo prevelik in da utegne biti zato čez nekaj let brezposelnost med zdravniki in juristi, seveda le v primeru, če se ne bo razširila organizacija zdravstvene službe v Sloveniji

in če ne bo prišlo do splošnega gospodarsko-socialnega izboljšanja. V glavnem pa ne velja za noben poklic bolj kot za poklice, ki jih je mogoče doseči z univerznim študijem, pravilo: **Uspeh v poklicu je odvisen od telesnih in duševnih sposobnosti tistega, ki se neke- mu poklicu posveti.**

Mimo visokošolskega študija je maturantkam odprtih še nekaj bolj ali manj zasilnih poti; to je predvsem študij **abiturientskega tečaja** pri drž. trgovski akademiji, ki traja eno leto in usposablja absolventke za izvrševanje uradniških poklicev. Abiturientke se po novi uredbi lahko vpišejo tudi v **5. letnik učiteljišča** in po enoletnem študiju postanejo učiteljice. Vendar je letos naval precejšen; sprejetih je bilo le 27 maturantk, 59 pa je bilo odklonjenih. V izrednih okoliščinah je dekletom omogočen takojšen vstop iz gimnazije v poklic običajno v uradniško službo, kar pa je pri nas tako izreden primer, da ga skoraj ni mogoče jemati v poštev.

Ob glavnih, principielnih možnostih poklicne izbire slovenskih študentk in gospodarskih perspektivah posameznih poklicev, ki sem jih grede omenjal, pa velja upoštevati dvojje:

Gimnazija je šola, ki ima predvsem namen, pripravljati mladino za univerzni študij. Zato je smiselno, poš-

ljati na gimnazijo le taka dekleta, ki imajo duševne in telesne sposobnosti razvite do tolike mere, da lahko gimnazijo končajo in se posvete nato študiju na univerzi. Vse drugo je le zasilen izhod.

Meščanska šola postaja vse bolj solidna predizobrazba za uk v **obrtniških poklicih** in v **trgovini** ter je kot zaključena celota (kar 4. razredi gimnazije niso) najboljša priprava za specialno izobrazbo na slovenskih strokovnih šolah.

Ze pri izbiri: gimnazija ali meščanska, torej tedaj, ko gre za smer bodočega poklicnega udejstvovanja, je treba skrbno paziti na pravilno odločitev, to se pravi, paziti je treba na dekletove **telesne in duševne sposobnosti, na njeno nagnjenje in veselje, ki ga ima do nekega poklica.** Edino to more biti zanesljivo izhodišče pri poklicni izbiri in edino tak vidik bo omogočil našim študentkam izbrati poklic, ki jim ne bo celo življenje v breme ampak znosna dolžnost, ob kateri in za katero bodo živele.

Pri poklicni izbiri morejo našim študentkam pomagati starši in učitelji, v težjih, zamotanih ter nejasnih primerih pa banovinska poklicna svetovalnica in posredovalnica, ki ima svoje poslovne prostore v poslopu šolske poliklinike na Aškerčevi cesti.

O koedukaciji

— 4 j

Večkrat slišimo besedo koedukacija, ne da bi povsem čutili njen pomen. Vemo le, da je v njej posebno vzgojno vprašanje, da so nekateri zanjo, drugi proti njej ter da je bila že često predmet živahnih debat in glasnih nasprotij. V vsebino samega vprašanja se morda nismo zamislili.

Izraz »koedukacija« bi lahko prevedli z našo besedo **sovzgoja**. Njen stvarni pomen zadeva **skupno vzgojo mladine obeh spolov izven rodbinskega vzgoj-**

nega občestva, kjer je takšno vzgajanje prirodno in nujno.

Težko je imenovati še skupno šolanje deklet in fantov koedukacija. Izobrazbene zahteve življenja rastejo iz dneva v dan, naši učni načrti so zato s predpisano učno snovjo močno preobremenjeni. Na drugi strani pa živi mladina vse bolj izven šole, izven dnevnih šolskih ur, ki pomenijo v razmerju s celotnim življenjem in razvojem mladega človeka komaj drobec časa. Tako

šola na žalost predvsem **izobrazuje** in manj **vzgaja**. Za vzgojo je treba resničnega sožitja, bližine in življenja, je treba miru, tišine in časa, da zraste med učiteljem in učencem pravi vzgojni odnos in v njem globlji stik »od duše do duše«. Vzgajanje v vsej širini in življenjski istinitosti je neprestano dogajanje, nastajanje in snovanje, je polno in močno doživljanje sredi življenja, je počasna organska rast posameznika v pravo človeško občestvo. Življenje pozna samo koedukacijo: skupno vprašanje mladih ljudi obojega spola v živ organizem kulturnega človeštva.

Prav iz želje in doživete potrebe, da bi se **umetne** vzgojne oblike, kot so različni vzgojni zavodi, čimbolj približale življenju in **prirodnim** vzgojnim oblikam doma in družbe, so pedagogi začeli zahtevati **koedukacijo kot vzgojno načelo**. Pri nas ni načelnega sovgajanja, imamo le slučajno koedukacijo ali točneje **koinstrukcijo** v večini podeželskih ljudskih šol, v meščanskih šolah manjših krajev, deloma v srednjih in strokovnih šolah, zadnja leta tudi v učiteljskih. Rodila jih je praktična potreba in upravno-gospodarski razlogi, ne kakšno pedagoško prepričanje, saj ločimo ob ustanovitvi nove šole v kraju večinoma deško in dekliško šolo in so tudi vzorednice na šolah često ločene po vidiku spola.

Načelno, z izrazitim pedagoškim namenom je uvedla koedukacijo Palmgremška Samskolan v Stockholmu (leta 1876); po njenem vzgledu so izvedle popolno načelno sovgajanje mladine nekatere države v takozvanih vzgojnih domovih in podeželskih vzgajališčih. Vendar problem koedukacije v pedagogiki **še ni enoznačno rešen**, še vedno ima nasprotnike in zagovornike. Premalo širine je moglo zajeti načelo v življenju, da bi mogli govoriti o dogmatnem pedagoškem spoznanju.

Največ zagovornikov in tudi — nasprotnikov ima sovgajanje moške in ženske mladine iz skrbi za **zdravo** in normalno **spolno** rast mladega rodu. Prirodni in poklicni vzgojitelji, starši

in učitelji, poznamo težke spolne stiske dozorevajočega človeka, njegove boje in omagovanja, njegove zablode, padce in vstajanja. Vemo, kaj pomeni preran in nenaraven prelom v mladem razvoju in zorenju, kako rani pretrgana mladost življenje v njegovih koreninah. Toda najprirodnejša rast v sožitje moža in žene, dvospolnih bitij, težečih s prirodno silo po medsebojnem dopolnjevanju in izpopolnjevanju, bo pač tista, ki bo najbolj računala s **prirodnimi dejstvi in z zakoni stvarstva**, ki ne bo umetno stopnjevala spolne napetosti in podčrtavala naravne različnosti. Iz teh razlogov bi morali biti za **koedukacijo** kot prirodno tovarištvo in drugovanje mladine, v katerem lahko mlad človek čuti v sovrstniku drugega spola predvsem **človeka**, ne le fanta ali dekle.

Mislím, da so negativna izkustva s koedukacijo, v kolikor slišimo o njih, le posledica **psihološko neprimernega združenja**. Sovgajanje je nastopila prepozno, v razvojno najbolj kritični dobi: v času predpubertetnih in pubertetnih pojavov, ko je v mladem življenju vse zrahljano, vznemirjeno in vzvalovano, ko je ob dogajanjih biološkega zorenja v mladem telesu zanimanje že bilo usmerjeno predvsem k spolnim vprašanjem. Ako bi bili iste mlade ljudi od vsega početka vzgajali skupno, bi pač mnogih vzgojnih motenj, zapletljajev in zaostritev ne bilo. Izkustvo nam dovolj jasno kaže razlike v vedenju in reagiranju mladine iz koeduciranih in ločenih oddelkov ob poznejšem združenju. Vzgojno nevarno in koedukaciji v pedagoškem pomenu besede nasprotno se mi zdi tudi **opozarjanje** na različnost in previdnost v druženju in občevanju med raznospolnimi tovariši v mešanih oddelkih.

Drugi, življenjsko-praktični razlog proti sovgajji fantov in deklet: **različnost življenjskih poti in nalog** v smislu delitve dela, je življenje naših dni samo ovrglo. Naš čas zahteva tudi od žene polnega človeka in delavca, soustvarjalca zdravih gospodarskih temeljev za rodbinsko življenje in kulturni razvoj

naroda. Nešteto žena prevzema v vojnih razmerah tradicionalno »moško« delo in ga uspešno vrši, mnogo jih postane izključnih rednikov rodbine.

Najgloblje čutim tretje, **psihološko** vprašanje koedukacije: ali je duševnim oblikam in duhovnim potrebam dekleta in fanta **primerna** enaka in skupna vzgoja? Ne morem se spuščati v silno zanimivo in globoko diferencialno-psihološko problematiko o duševnih spolnih oznakah moža in žene. Vemo, da si stoji dvoje ekstremnih naziranj brez pravega razumevanja nasproti: stališče temeljne duševne različnosti in naziranje prvotne popolne enakosti v duševnosti moža in žene. Niti psihologija, niti življenje do danes ni povsem razčistilo tega vprašanja. Šele dva mlada rodova sta šla isto študijsko in vsaj deloma vzgojno pot. V osebnem delovnem stiku s tovariši in v vzgojnem odnosu z mladino pa sem začutila odtenke doživljanja, ki so po mojem prepričanju prvotnega značaja. Tako se mi zdi, da bo za dekle vselej važno in odločujoče vprašanje, **kako** nekaj doživi in sprejme, možu pa bo slej ko prej odločalo pot in izbiro dela **vsebinsa** spoznanj in doživljanj. Žena v psihološkem pomenu te besede bo najbrže vedno čutila življenje v neki organski celotnosti, presojajoč posamezna spoznanja in zagledanja z vidika življenjskega smisla in smotra, vprašujoč se ob drobnih pojavih s čutom za celoto življenja: **čemu**. Tipični mož bo življenje laže doživljal v stvarnih področjih, razčlenjal bo pojave, dogajanja in dejstva po vidiku vzročnosti in razložnosti, odgovarjajoč si s spoznavanjem in prodiranjem v posameznosti na značilno vprašanje: **zakaj**. Vprav zaradi občutenih razlik v načinu doživljanja se mi zdi tovariško drugovanje med možem in ženo polno medsebojnega bogatenja. Vsestranska raziskovanja zanimanja in študijskih

uspehov mladine obojega spola so dovolj jasno dokazala, da se razlike bistveno tičejo le doživljajske **usmerjenosti**, ne osnovnih **spodobnosti**.

V šoli, ki čuti sodobne zahteve življenja in pedagogike po **samodelavnosti** in resnični **rasti v delu**, bi torej različnost gledanja in čutenja stvari ne mogla pomeniti ovire, temveč odlično sredstvo vsestranskega oblikovanja in polne rasti v mladem občestvu, ki se medsebojno vzpodbuja, izpopolnjuje in dopolnjuje v pogledih. Tudi življenjsko se fant v vihravosti in burnosti svojega zorenja umirja ob dekletovi tišini in zatopljenosti vase, dekle se ob njegovem zdravju in ob mladi sili njegovega hotenja iztrga iz bolne sentimentalnosti svojega časa.

Moram še opozoriti na dejstvo **različnega razvojnega tempa**: dekleta biološko prehitujejo fante od kakega desetega, enajstega pa vse do devetnajstega, dvajsetega leta, zato jih v tem času večinoma tudi čustveno preraščajo. Nekako zrelejša so, drugače gledajo življenje in življenjsko stvarnost, prej se umirijo in uravnovesijo, prej postanejo resnično »odrasle«. Večkrat jih mučijo že povsem življenjska vprašanja, ko je fant še zajet v lastno prebujanje in v svoj san poslanstva. To dejstvo in iskustvo, kako važno je za dekle in njegovo osebno osvajanje spoznanj, da vredne in smiselne stvari **do dna začuti**, naj utemelji misel, s katero zaključujem: ob primerni in res pedagoški koedukaciji kot prirodni vzgojni obliki bi morali vendar imeti časa in — seveda — psihološkega čuta za osebne razgovore z mladino, za **posebna** vprašanja, iskaranja in pričakovanja fantov in deklet. Mislim: zlasti deklet, ker je v njih potreba po človeku v učitelju in vprašanje po življenjskem smislu resnic in spoznanj večja in močnejša.

Čednost je podobna ošpicam; vsak človek jih ima enkrat in potem nikoli več.

Iv. Cankar, V mesečini.

Javni dogodki doma in po svetu

DOMA:

Naše prehranjevalne razmere. Nevtalnost, ki nam ohranja mir, je slej ko prej glavna težnja narodov Jugoslavije, le žal, da to nevtalnost tako drago plačujemo. Zaradi izvažanja ogromnih količin živil sosednjim državam se pomanjkanje najpotrebnejših živiljenjskih sredstev doma, v agrarni državi, čedalje bolj občuti in je to zimo doseglo že višek. Kruha primanjkuje in kar je glavno: za delovnega človeka je mnogo predrag. Zopet so prizadete najbolj tiste družine, ki imajo največ otrok. Sedaj se nam obeta kruh na živilske nakaznice, ki bodo pa perečim prehranjevalnim razmeram šele tedaj odpomogle, če bo dobiti kruh po takih cenah, da ga bodo zmogle delovne plasti ljudstva. Danes, ko so vsa druga živila tako draga, bi moral imeti vsak človek, zlasti pa vsak otrok vsaj kruha toliko, da ne bo nekoč občutil posledice današnje v nedohranjenosti. Značilen za osvetlitev naših prehranjevalnih razmer je članek v »Narodnem dnevniku«, glasilu podpredsednika vlade dr. Mačka, ki pravi med drugim: »Naša javnost se vprašuje, ali je res potreba, da jemo tak kruh, in prihaja do spoznanja, da take potrebe ni. Po tej ugotovitvi pa prihaja tudi povsem razumljivo do vprašanja, kdo je krivec in kdo odgovarja za slabi zagrebški kruh... Kal vseh nezgod leži pri ljudeh, ki sodelujejo pri prehrani prebivalstva kot posredniki pri razdeljevanju živil, ali pa pri njihovi predelavi. Morala teh ljudi, ki so se neprestano trkali na prsa in se dičili s svojim rodoljubljem, prihaja šele sedaj do pravega izraza. To so ljudje, ki prodajajo lepenko za opanko in čevlje, pesek namesto moke, prah namesto soli itd. Je to sloj goljufov, ki žive od same prevare in bogate na njen račun. Za nekatere ljudi ni nič bolj prikladno, kakor varati ljudi pod narodno zastavo. Ako jim pogledate na prste,

začno takoj javkati, da so preganjani narodni borci. »Vemo, da veljajo te ugotovitve za vse kraje države, in vprašanje je le, zakaj se taki ljudje ne razkrinkajo?

Skrbi za prehrano in kurjavo v letošnji hudi zimi se pridružuje še druga tegoba, to je **nevarnost nezaposlenosti zlasti tekstilnega delavstva**, kajti zaradi pomanjkanja bombaža in drugih surovin so začeli obrati odpuščati delavstvo. Nujno potrebno bi bilo, da bi se s potrebnimi ukrepi pravočasno preprečilo zlo naraščajoče brezposelnosti.

Bombaž iz Rusije pa dobimo, kakor poročajo listi, šele v začetku spomladi, in sicer 4000 ton surovega bombaža in 900 ton bombaževinastih odpadkov.

Več vlakov je opuščenih po vsej državi. Zadnje leto se je tovarni promet pri nas zaradi dobav v inozemstvo tako povečal, da železniška uprava vsega osebnega in tovarnega prometa ne zmore več. Ko se bodo razmere zboljšale — pravi razglas prometnega ministrstva — bodo vlaki zopet uvedeni. Vsi, ki se vozijo v mesta v šolo ali v službo, so s to uredbo občutno prizadeti in so že ponovno zahtevali zopetno uvedbo nekaterih vlakov.

Razpuščene socialistične strokovne organizacije. Z odlokom ministra notranjih del so bile razpuščene vse delavske strokovne organizacije, ki so bile včlanjene v »Združenji delavski sindikalni zvezi Jugoslavije« (URSSJ) s sedežem v Beogradu. Takoj po objavi dekreta o razpustu 31. decembra so bili zapečateni vsi lokali omenjenih organizacij. V Sloveniji je bila članica te zveze delavska organizacija Strokovna komisija, pri kateri so bile včlanjene delavske skupine desetih raznih strok.

Kredit za naše bolnišnice, gotovo najbolj nesocialen pojav pri nas, bo sedaj morda vsaj deloma odpravljen: med drugim je dovoljen kredit za državno bolnišnico v Ljubljani v znesku 3 mi-

lione 318 tisoč din, za žensko bolnišnico pa le 40.000 din, kar je odločno premalo spričo rastočega števila bolnic, zlasti porodnic, ki iščejo tam pomoči.

Naslednik dr. Korošca bo duhovnik dr. Kulovec, ki je prevzel predsedniško mesto slovenskega dela JRZ.

PO SVETU:

Vojna. Dočim se med Nemčija in Veliko Britanijo nadaljuje vojna predvsem v obliki bombnih napadov in s podmornicami, se je preneslo težišče vojne med obema vojskujočima se taborama na **Sredozemsko morje in njegove obalne države.** V Sev. Afriki v Libiji je v stalni ofenzivi še vedno Anglija, ki je že zavzela Bardijo in Tobruk, dve važni pristanišči v italijanski Libiji. Tudi na nasprotni obali Sredozemskega morja je bojna sreča na strani nasprotnikov Italije: Grki stalno prodirajo v notranjost Albanije proti Valoni in so zavzeli Klisuro, važno križišče cest. Z **zasedbo Sicilije** za svoje letalsko oporišče je pa posegla v **vojno v Sredozemlju v boj tudi Nemčija**, ki uresničuje s tem korakom svoj davni načrt: zadeti Anglijo na njeni najobčutljivejši točki, to je na njeni poti v Indijo, ki ji ustvarja njen imperialistični položaj. Na tej poti sta najvažnejši točki **Suez in Gibraltar.** V načrtih držav oporišča ni samo napad na britansko kolonije v Afriki, marveč je njun cilj tudi izpodkopati moč Združenih držav Severne Amerike. Za enkrat je ta ofenziva še pasivnega značaja in sicer v tem, da skušata preko Španije pridobiti na svojo stran Južno Ameriko, kjer ima močna nemška propaganda precej simpatij med veleposestniškim kapitalom.

Spričo teh dejstev moramo razumeti odločnost ameriškega predsednika **Roosevelta**, ki jo je pokazal v svojem **zadnjem govoru** prebivalstvu Združenih držav. Brez ovinkov je izjavil, da stoji USA odločno na strani Anglije in da jo bo z vsemi močmi podpirala. Svaj govor je utemeljil z omenjenim dejstvom, da preti namreč tudi Ameriki neposredna nevarnost in sicer z one strani At-

lantika, ker ima Nemčija zasedeno vso francosko obalo, na drugi strani pa za voljo položaja na **Daljnem Vzhodu** in na **Tihem oceanu (Pacifiku).** Ko bi zmagala Nemčija, bi prišla nedvomno pod njen vpliv Južna Amerika, prav tako pa tudi angleški dominijon Kanada in s tem bi bila gospodarska moč USA silno ogrožena.

Interesi imperialističnih držav v Jugovzhodni Aziji. Eden izmed žarišč današnjega vojnega konflikta je prenešen tudi na jugovzhod Azije, to je na obalo Južnokitajskega morja. Kakor vemo, se tu še vedno vojskujeta Japonska in Kitajska. Na drugi strani pa se vrše **boji med francosko Indokino in Siamom.** Poraz Francije je izkoristila Japonska, ki je v Indokini zgradila svoja oporišča za prodiranje v južnokitajsko pokrajino Jünnan, skozi katero pelje iz angleške pokrajine Burme moderna cesta v Čungking, kjer je glavni vojaški stan Čangkajšeka, katerega podpira z orožjem Anglija iz Burme.

Japonska sama ni zasedla Indokine, ker bi jo utegnilo privedi v odkrit spopad z Ameriko in Anglijo, kajti ta zasedba bi pomenjala ogražanje kolonialnega imperija teh dveh držav v Tihem in Indskem oceanu. Zato se je pa Japonska poslužila druge poti. Podpila je sosednjo državo francoske Indokine, Siam. To je edina neodvisna pokrajina na zadnjem Indijskem polotoku z vladarjem domačinom, ki zahteva popravek meja nasproti francoski Indokini. Ker Francija ni pristala na te zahteve, so siamske čete prekoračile mejo in sta sedaj obe pokrajini v vojnem stanju.

Zakaj je Jugovzhodna Azija tako važen del sveta, kjer se križajo interesi zlasti Anglije, Severne Amerike in Japonske? (Tudi tukaj čutita Amerika in Anglija skupno nevarnost, ki ju je zbližala — in sicer proti Japonski). V ta del sveta spada Siam, francoska Indokina, ameriški Filipini, Malajski polotok s Singapurjem, Burma, severni Borneo, angleški Hongkong, Java, sred-

nji in južni Borneo in še nekateri drugi malajski otoki, ki predstavljajo nizozemsko kolonialno državo. V tem tropičnem podnebjju skriva zemlja nekatere izmed najbolj dragocenih zemeljskih dobrin: zlato, cink, kavčuk, železo, petrolej, oljnata semena, kavo, čaj, sladkorni trst, riž, tobak itd. Mesto **Singapur je največje svetovno pristanišče za trgovino s kavčukom.** Kavčuku in cinku se imata Anglija in Nizozemska zahvaliti za pretežni del svojega ogromnega bogastva.

Temu bogastvu je najbližja Japonska ki potrebuje surovine za svojo industrijo. Prav tako pa je na tem bogastvu interesirana Amerika, ki dobiva od tu večino kavčuka in cinka, in nič manj Anglija. Obe sta začutili skupno nevarnost s strani Japonske, ki je s svojim vdorom v francosko Indokino že začela očitno kazati svoje namere.

Vendar pa se zadnje čase zdi, da niti Amerika niti Japonska ne smatrata, da bi bil sedaj že pravi čas za spopad na

Daljnem Vzhodu. Japonska nima urejenih svojih odnosov s Sovjetsko Zvezo in se torej s te strani ne čuti varna, Amerika pa mora biti pripravljena, da odbija nevarnost, ki grozi njenemu imperiju iz Evrope od držav osi.

Na **diplomatskem polju** je stal v ospredju zopet **jugovzhod Evrope.** Bolgarski predsednik vlade Filov je potoval na Dunaj in inozemski listi so spravili to potovanje v zvezo z nemško težnjo, da dobi za svoje čete prosto pot skozi Bolgarijo do Egejskega morja in do Turčije, ker bi na ta način lahko uresničila svojo namero direktnega napada na angleško moč v Egiptu. Bolgarija pa naj bi se po svoji zunanji in notranji politični orientaciji pridružila silam osišča. Listi so tudi poročali, da so nemške čete že v Bolgariji in to s pristankom Sovjetske Zveze, ki je pa kakršnokoli soudeležbo na tej akciji odločno zanimala. Prav tako pa se je izkazalo, da nemške čete še niso v Bolgariji, in na Balkanu je nastopilo zopet zatišje.

Kulturni pregled

Knjige, ki jih moramo poznati tudi ženske

PREŽIHOV VORANC:

„DOBERDOB“ IN „POŽGANICA“

Tisti, ki so ustvarili mnenje, da je ponovruden samo narod, ki ima svojo zgodovino, ki se more ponašati s svojimi plemiči, kralji in cesarji in njih velikimi dejanji — radi očitajo Slovencem, da nismo zgodovinski narod, češ, da se ne moremo postavljati s plemstvom in z njegovimi junaškimi dejanji, ki naj bi nas ovekovečila v zgodovini.

Toda pogled v bližnjo in daljno preteklost našega naroda nam priča, da so živeli tudi med nami junaki, ki so tvegali dejanja, presegajoča čisto podvige onih, ki so našli svoje mesto v

zgodovini, kajti mnogo več poguma je treba, če se upre peščica brezpravnih ljudi nadmočnemu zatiralcu, kot pa za junaško dejanje, za katerim stoji tako imenovana javnost in morda celo oblast.

Med te naše junake gotovo moramo šteti tiste upornike iz dobe našega tlačanstva, ki so s skoraj nadčloveškim pogumom hoteli odvreči jarem tujih tlačiteljev in streti verige suženjstva. To je bila naša junaška doba — doba kmečkih uporov, katere spomin smo šele zadnje čase primerno počastili v drami Bratka Krefta »Velika puntarija« in s Pahorjevim »Matijem Gorjanom«.

Zadnje poglavje naše tragedije iz dobe našega narodnega suženjstva nam pa z občutjem spoznavalca odgrinja Prežihov *Voranc* v knjigah »*Doberdob*« in »*Požganica*«. (Požganica je izšla sicer pred Doberdobom, toda dogodki, ki jih obravnava obe knjigi, se godijo v obratni zapovrstnosti.)

»*Doberdob*« pisatelj sam upravičeno imenuje »vojni roman slovenskega naroda«. Za skupino naših fantov in mož iz ljudstva, za njihovim trpljenjem, iskanjem in tipanjem ter naposled za njihovim spoznanjem in odporom moramo zaslutiti razpoloženje in usodo našega naroda v tistih dneh.

Bataljon vojnih osumljencev, med katerimi so poleg drugih vojakov pretežno slovenske narodnosti tudi Slovenci, spremljamo — potem ko se je natrpel v vojašnici — na Doberdob, kjer smrt strahotno redči vrste vojakov Slovencev. Bolj živo kot kdor koli doslej nam pokaže Prežihov trpljenje v zaledju in v bolnišnicah v zloglasnem Lebringu. Nazadnje najdemo ostanke osumljenega bataljona z drugimi slovenskimi »Janezi« v Judenburgu. Tragedija judenburških žrtev nam je znana, toda drugi opisovalci nam je niso nikoli tako predočili, da bi se bralci zavedali pomembnosti upora naših fantov in njihove žrtve, ker nam niso pokazali pravih vzrokov, niti ne, kako so te vzroke spoznavali naši fantje in zakaj je v njih dozorela odločitev za obupno dejanje.

V tej knjigi pa Prežihov vsakemu dojemljivo pokaže pot, ki je povedla naše fante do tveganega dejanja. Pokaže nam, kako so se povsem nepoučenim kmečkim in delavskim fantom odpirale oči, da so začeli pojmovati vojno in njene vzroke v pravi luči, da so jih začeli gledati ravno nasprotno, kot jim jih je kazala dotedanja oficialna vzgoja o avstrijski »domovini« v šoli, cerkvi in raznih društvih. Neskončno trpljenje, katero so morali prenašati za isto oblast, ki jim je nalagala brezmejne žrtve, a jih obenem osumljala in preganjala, je začelo majati

v njih vedro geslo: »Vse za vero, dom, cesarja« in začeli so se spraševati: zakaj, čemu?

Tako je prišlo do upora v Judenburgu, zloglasni mučilnici naših fantov, mož in očetov.

Ko spoznavamo prav iz te knjige mišljenje in dejanja teh naših ljudi, ko spremljamo njihove voditelje na morišče, ko vidimo, kako junaško in zavestno umirajo, tedaj začutimo, da je judenburška tragedija izmed najbolj junaških poglavij naše slovenske zgodovine: zopet so se uprli brezimni junaki, ki so vstali iz vrst svojih kmečkih in delavskih tovarišev; nihče od inteligentov — častnikov njihove, slovenske krvi jim ni kazal poti, jih ni bodril, ni tvegaj žrtve. Sami so se vodili k spoznanju in uporu, sami so umirali...

Za kaj so umirali? Grum, proletarški sin ljubljanske ulice, govori prijatelju svoje zadnje besede: »Materi povej, ... da je njen sin hotel napraviti nekaj, kar bi bilo dobro zanj, zanjo in za vse tiste, s katerimi sem se kot otrok igral ob isti vodi... s katerimi sem potem skupno odraščal in skupaj služil svoj vsakdanji kruh... in da sem zato tudi smrt storil...«

Pred seboj so videli svobodno domovino Slovenijo, kjer bo dela in kruha za vse. Zadnje besede najpogumnejšega med njimi, Hafnerja, so bile: »Rad umrem, ker vem, da bo moja kri tekla za pravično stvar.«

Judenburški žaloigri je kmalu sledil polom avstrijske vojske in razpad monarhije.

Usodne dogodke iz ene naših izgubljenih pokrajin, slov. Koroške, je zajel Prežihov *Voranc* v »*Požganici*«, kjer izreka obtožbo: »Nepravilne metode novega režima so odbijale delavstvo od nove države in olajšale propagando Heimatschutza in njegovih organizacij, ki so s svoje strani spretno razvijale divjo in fanatično agitacijo med prebivalstvom zasedenega ozem-

lja v prid Avstrije.« To so bile zlo-
večše priprave za raznarodovalno de-
lo poznejših oblastnikov v tem delu
naše zemlje.

Tudi tukaj srečujemo naše narodne
junake in požrtvovalne delavce, od
katerih so mnogi dali svoje zdravje in
celo življenje za rešitev tega prelepega
dela slovenske zemlje. Pisatelj nam v
svoji knjigi poleg drugih predstavi tu-
di enega najidealnejših med njimi,
Malgaja, ki ga je gnalo na Koroško
resnično narodno čustvovanje. Brez se-
bičnosti se je žrtvoval za svoj ideal:
da bi pomagal osvoboditi to zemljo
stoletnega narodnega suženjstva. Toda
velik del ljudstva se je kmalu obrnil
proti njemu, ker on, ki mu je želel pri-
nesti rešitev, ni poznal tega ljudstva
in njegovega razvoja. Prav zaradi ne-
poznanja tega ljudstva je podlegel ide-
alni borec, ker niti on, niti voditelji
tako imenovanega narodnega sveta *ni-
so poznali socialnega vprašanja prebi-
valstva*. Tu se je zopet prav učinkovi-
to pokazalo, da se nacionalno vpraša-
nje ne da reševati s samimi lepimi be-
sedami.

Simboličen prikaz vzrokov poraza,
ki smo ga doživeli zaradi nepoznanja
osnovnih, to je socialnih teženj ljud-
stva, je zgodba s Požganico. Požgani-
ca je hrib, kjer so imeli prebivalci Jaz-
bine služnostno, to je skupno pravi-
co do uporabe, pa so jo zaradi neved-
nosti l. 1848. izgubili in se je okoristi-
la z njo tuja gospoda. V prevratnih
dneh po vojni se zopet vzbudi v njih
težnja po »stari pravdi«. Socialno pra-
vična rešitev zemljiškega vprašanja
(agrarne reforme) bi prinesla pravič-
no rešitev tudi njim. Toda v reševa-
nju našega narodnega problema tega
tako nujnega dejanja takrat niso vklju-
čili. Jazbinci so razočarani zažgali Po-

žganico, saj so jo smatrali za svojo
lastnino.

Zopet stojimo pred velikimi dogod-
ki. Posledice zadnje svetovne vojne so
rodile nov svetovni požar, ki bo do
tal izpremenil notranji, socialni ustroj
sveta, prav tako pa tudi njegovo zuna-
njo podobo, v kolikor gre za novo zuna-
nanje oblikovanje držav.

Vsak narod in vsak poedinec v njem
si nedvomno želi pravične ureditve svo-
je domovine, na zunaj in na znotraj.
K uresničenju te težnje pa je dolžan po
svoje doprinesiti prav vsakdo. Nihče
niti ženska niti moški, nima pravice
brezbrižno se odmakniti in čakati, da
bodo drugi uredili vprašanja, ki se ti-
čejo nas vseh. Zato pa moramo vse
zadeve, o katerih želimo, da bi bile
pravično urejene, predvsem tudi *spo-
znati in razumeti*. Mnogo se moremo
zlasti o našem narodnem problemu po-
učiti iz »Požganice«. Ravno iz napak,
ki so jih delali tedanji koroški borci
in naši narodni sveti, se moremo vsi
učiti: ne samo tisti, ki vodijo, marveč
tudi vsi drugi. Saj je usoda celote, zla-
sti v trenutku, ko odločajo poedinci
(na pr. pri plebiscitu in vobč pri vsa-
kem glasovanju) odvisna od njih sa-
mih. Zato mora ob takih, za ves narod
tako usodnih trenutkih vedeti vsak po-
edinec, kam spada, kaj je dolžan svoji
in bodočim generacijam.

Da se tudi me žene zavemo velike
odgovornosti, ki jo ima pred zgodovi-
no tudi vsaka izmed nas, priporočamo
omenjene knjige kot sredstvo, ki nas
vodi k spoznanju. *Angela Vode*

Srpska književna zadruga je izdala
med rednimi knjigami ob koncu l. 1940.
tudi odlomek rumunske proze v redak-
ciji in prevodih Leposave Pavlovičeve.

V resnici bogat je samo tisti narod, ki je bogat na idejah; velik in plemenit je samo tisti, ki ima visoko in plemenito mišljenje; zapovedovati more le oni narod, ki zapoveduje z duhom; ljudstvo brez narodnega duha ne gospodari nad drugimi, nego jim služi.

Sim. Rutar, Zvon 1882.

Obzornik

Dečji dom kraljice Marije v Ljubljani v ženskih rokah. Zavod, ki je namenjen zdravstveni in socialni zaščiti dojenčka, spada gotovo v ženske roke, dasi je bil prejšnji šef dr. Dragaš priznan strokovnjak na tem polju. V zavodu je mlečna kuhinja za dojenčke, šola za sestre, kuhinja za sestre in matere, posvetovalnica za matere, kjer dobe nasvete za prehrano dojenčkov in praktično nego — torej delo, ki spada prvenstveno v območje matere in gospodinje. — Nova ravnateljica dr. Konvalinka - Tavčarjeva, ki se že nad deset let posveča delu v Dečjem domu, predobro pozna ne samo potrebe dojenčkov in mater, ki prihajajo v zavod, temveč tudi položaj onih mater in otrok, ki trpe po mrzlih domovih brez postrežbe in v največji bedi. Zato si je ob nastopu ravnateljskega mesta zastavila veliko nalogo: nabavo košaric z opremo za dojenčke, ki bi jih zavod izposojal najpotrebnejšim materam, ki nimajo novega človečka v kaj položiti. Po preteku šestih mesecev bi matere košarice vračale zavodu, ki bi jih pregledal in popravil. V košarici bi bila posteljica, pleničke, milo, steklenička in kar je še treba. — Nova ravnateljica proučuje tudi vprašanje, kje in kako bi bilo moči pomagati mladim materam, ki nimajo svoje strehe, ko puščajo otročička v varnem naročju Dečjega doma, same pa morajo namesto v posteljo v posredovalnico za službe...

Žene na Jesenicah streme za napredkom. »Zveza narodnih žen in deklet«, ki ima poleg dobrodelnih in zabavnih prireditev v programu tudi prosvetno delo, prireja večkrat predavanja, ki si jih članice vedno in vedno žele. Prejšnji mesec je predavala ga. Angela Vode o potrebni in zanimivi snovi »Vzgajajmo narod poštenjakov«.

Kaj jamči ženi ustava Sovjetske Rusije. Z zakonom je ženi zajamčena popolna enakopravnost. Tam mora dobiti

žena za enako delo enako plačo kakor mož. Porodni dopust traja 16 tednov za fizične delavke, za umske pa 12 tednov, in sicer računajo polovico dopusta pred porodom, polovico pa po porodu. Dokler je žena na porodnem dopustu, ji ne morejo odpovedati službe in ne znižati plače. Prav tako je prepovedano odpuščati iz službe noseče žene ali samske matere, ki vzdržujejo svojo družino. Izvzeti so le posamezni primeri, in to z odobrenjem inšpekcije dela. Matere, ki doje, morajo imeti vsake 3½ ure odmor za dojenje, ta odmor se vračuna v delovni čas. Vsaki materi in vsakemu otroku je na razpolago brezplačna zdravniška pomoč.

Besarabske žene so takoj stopile v politiko. Ko so po priključitvi Besarabije razpisali volitve za sovjetsko predstavništvo, je kandidiralo tudi 53 žen! Pod rumunsko vlado je bila volivna pravica za žene močno okrnjena.

V Ameriki ne delajo razlike med državljanji in državljanjkami. V znamenitem govoru za ameriški obrambni proračun se je predsednik Roosevelt kakor vedno zopet obračal do vseh državljanov ne glede na spol. Ko je omenjal potrebe redne vojske, je poudaril, kako so potrebna sredstva tudi za pomožno organizacijo in izpolnjevanje notranje varnostne službe, ki šteje — kakor je izrecno poudaril — že zdaj nad milijon mož in žena širom Zedinjenih držav.

Najslavnejša letalka padla za domovino. Amy Johnson-Mollison, ki je v 15 letih preletela ogromne daljave — Atlantski ocean, afriško ozemlje, iz Londona preko Evrope in Azije do Tokia, iz Londona do Avstralije — ta neustrašna junakinja višav, ki jo je občudoval ves svet, je zaključila svoje življenje na dnu morja. Spočetka je bila strojepiska, ves zaslužek in ves prosti čas pa je posvetila letalskemu sportu. Skromna ribičeva hčerka si je

načela tudi majhen aparat in se kmalu proslavila v drznih poletih. Bila je prva ženska, ki se je odpravila na zračno pot v Avstralijo. Dospela je tja po 17 dnevni vožnji. Angleški kralj jo je odlikoval, inženjersko društvo ji je podelilo naslov častne članice, list »Daily Mail« ji je nakazal 10.000 funtov nagrade. Ko je pozneje drugič letela v Avstralijo, to pot z možem, je imelo letalo defekt. Zato je izgubila naslov letalske prvakinje sveta, pa tudi vse imetje, ki ga je bila vložila v ta podvig.

Ko se je začela vojna med Veliko Britanijo in Nemčijo, je stopila Mollisonova takoj v službo domovine. Poverili so ji predsedstvo organizacije »Narodna ženska rezerva«, britansko letalsko ministrstvo pa jo je sprejelo na važno in odgovorno mesto — pregledovala je vojne aparate! V tej službi jo je zalotila smrt. Opravljala je službo na letalskem oporišču ob ustju Temze. Videli so jo še, ko je skočila iz letala s padalom, potem pa izginila v mrzlih valovih. Letalec, ki je skočil za njo, da bi jo rešil, je sam utonil. Iz vode so potegnili le njegovo truplo. Mollisonovo pa je pokopalo morje.

Ženo, ki je ubila moža pijanca, je sodišče oprostilo. V neki srbski vasi je bilo v družini neznosno življenje. Petero otrok, mož pijanec. Kadar je prikolovratil domov, je mučil in žalil ženo in otroke. Večkrat so morali bežati iz hiše. Ženi so se vzbujale včasih temne misli: pobila bi otroke in sebe, samo da bi se rešila moža! Nekega jesenskega dne je mož privihral pijan domov in zagledal ženo v pogovoru s sosedo. Gotovo me toži — si je mislil. Prijel jo je za vrat in začel daviti. Žena se mu je trgala, njegove oči vedno bolj krvave, zdaj, zdaj jo bo zadušil... Pograbila je nož z mize — borila sta se, dok-

ler ni on omahnil v krvi. Žena se je šla javit oblasti... Okrožno sodišče v Leskovcu je na podlagi preiskovalnega gradiva in izjave prič ugotovilo, da je žena ubila moža v prekoračenju silobrana in to v veliki razburjenosti in v strahu. Izreklo je oprostilno razsodbo. Kasacijsko sodišče jo je potrdilo in odklonilo revizijo državnega tožilca.

Novе ideje iščejo. Velika njujorska trgovska hiša, ki ima podružnice po vseh mestih Zedinjenih držav, je s časopisnimi oglasi pozvala žene, naj ji pošljejo predloge za spremembo nekaterih predmetov, ki se uporabljajo v vsakdanjem življenju. Podjetje je kmalu prejelo na stotine pism z najrazličnejšimi potrebnimi predlogi, ki jih proučuje posebna komisija. Izbrane predloge izročajo ožjemu odboru, v katerem so same žene in ki odločajo, ali ima ta ali oni predlog praktični smisel in ali se bo lahko uporabil. Predlagateljice sprememb, ki bodo sprejete, bodo dobile lepe nagrade. Kakšne spremembe bodo prinesle v gospodinjstvo te novice, še ni znano. Domnevajo, da bo dobila prvo nagrado žena, ki je predlagala, naj bi bile tuljave (špule), na katerih je navit sukanec in ki se tako rade trkljajo pod omaro, odslej štiriozlate a ne okrogle. Druga žena je stavila predlog, naj bi se toaletne potrebščine, ki se rabijo vsak dan, prodajale z naročnino kakor časopisi. Pri tem je našela zobno pasto, milo za britje, britvice... Tako bi se občinstvo navadilo kupovati vedno v isti prodajalni. Na kakšno misel je še prišla neka Američanka? Copate naj bi mazali s kako fosforescirajočo snovjo (ki se sveti v temi), da bi jih laže našla v mraku. Vsak teden objavlja odbor pet sprejetih predlogov in imena predlagateljic. Lahko si mislimo, s kakšnim zanimanjem zasledujejo Američanke to stvar.

*Za upi — brez upov življenja ni,
za cilji — brez ciljev ni sreče...
Za upi in cilji — do novih dni!
V njih jasna bodočnost leskeče!*

Ljud. Poljanec, Pesni.